

ТОДОР АЛЕКСАНДРОВ

ДНЕВНИК И
КОРЕСПОНДЕНЦИЯ ОТ
ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА
1915 - 1918 г.

ТОДОР АЛЕКСАНДРОВ

**ДНЕВНИК И
КОРЕСПОНДЕНЦИЯ
ОТ
ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА**

1915 - 1918 г.

**Съставители:
Цочо Билярски, Тодор Петров**

**Сканирал: Ж.Войников
26.07.2011 г.**

Под редакцията на
проф. Петър Петров
доктор на историческите науки

**Издателство
"Знание" ООД**

ПРЕДГОВОР

На 31 август 1994 г. се навършват 70 години от гибелта на Тодор Александров - „един прозорлив и голям българин“, както го нарече неговият приятел и съратник проф. Никола Милев.

Тодор Александров е роден на 4 март 1881 г. в гр. Щип - вековна българска твърдина, началото на която се губи в античността. В околностите му се намирили крепостни стени от времето на Самуил и Крали Марко, навяващи спомени за героичното минало на българската държава. Но като че ли най-голямата забележителност на Щип са неговите жители, направили го известен далеч от границите на българските земи. През многовековното турско робство тук българската писменост и език не заглътнали никога. Щипяни участвали активно в църковнонародните и революционните борби през Българското възраждане. А през 1864 г. Щип бил посетен от апостола на българската свобода Васил Левски, където бил създаден революционен комитет.

Град Щип даде на българския народ двама световноизвестни учени - проф. Любомир Милетич и проф. Александър Балабанов; двама от вождовете на Вътрешната македоно-одринска революционна организация - Тодор Александров и Иван Михайлов; също и председателя на Върховния македоно-одрински комитет Йосиф Ковачев.

Скоро след като били създадени Българските македоно-одрински революционни комитети през 1893 г. Щип бил един от първите градове, в които се създал революционен комитет. Първи апостоли на революционната организация в Щип били Дамян Груев и Гоце Делчев, които учителствали тук.

Тодор Александров е още ученик в родния Щип, когато сред щипяни започнала да се разпространява революционната идея. Той израства в семейството на народния просветител - учителя, поета и композитора Александър Попорушов.

След завършването на началното си образование в Щип и Радовиш Т. Александров учи в Българското мъжко III класно педагогическо училище в Скопие, което завършва с отличие през 1895 г. с право да бъде учител в българските екзархийски училища. Още като ученик той се включва в редовете на боре-

Тодор Александров

ДНЕВНИК И КОРЕСПОНДЕНЦИЯ ОТ ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА 1915 - 1918 г.

Съставители: Цочо Билярски, Тодор Петров

Под редакцията на проф. Петър Петров, дин

Художник: Михаил Косев

Коректор: Петя Петкова

Формат 1/16 60x84

Първо издание

Предпечатна подготовка: Издателство "Знание" ООД

Печат: ДФ "Литера принт" Стара Загора

Издателство "Знание" ООД - Стара Загора

ISBN 954-621-023-4

щата се за „придобиване пълна политическа автономия на българското население от Македония и Одринско“ Вътрешна македоно-одринска революционна организация (ВМОРО). Негов кръстник е учителят му и директор на училището Христо Матов - виден революционер, поет, учен и идеолог на ВМОРО. Хр. Матов ще играе и в бъдеще важна роля в живота на своя кръщелник. По време на революционното си кръщение Т. Александров произнася пламенна реч, която и след десетилетия неговите съученици и другари ще помнят. Скоро след завършване на училището е назначен за учител в Кочани, а след това последователно във Винаца, Кратово и отново в Кочани - район силно пострадал след разкритията по време на Винашката афера. Той застава начело на Кочанската революционна околия, организира Царевоселско и Малешевско и успява да създаде организационни канали из цяла Западна Македония, по които се движат четите на организацията и се пренася оръжието и боеприпасите ѝ за Битолския и Солунския окръзи.

През март 1903 г. след предателство Т. Александров е арестуван от кочанските власти и е осъден от Скопския извънреден съд на 5 години затвор, като присъдата излежава в Скопския Куршумли хан. Илинденско-Преображенското въстание прекарва в затвора, но и оттук той ръководи въстанието в Скопския революционен окръг. От затвора е освободен през април 1904 г. и е назначен за главен учител в Първокласното училище в Ново село, Щипско. Под прикритието на учителстването си той участва във възстановяването и изграждането на Щипската революционна околия, която става „образец в организационно отношение в окръзите до Вардара“. В тази си дейност Т. Александров работи съвместно с щипския околийски ръководител Тодор Лазаров и околийския войвода Мише Развигоров. Тази му дейност не остава скрита за властите и още през ноември същата година му забраняват да учителства. При опит да бъде арестуван излиза в нелегалност на 10 януари 1905 г.

По време на заседанията на Първия скопски окръжен революционен конгрес от 16 до 22 януари 1905 г. Т. Александров е избран за негов секретар. Той участва и в работата на Втория Скопски окръжен конгрес (17-24 юли 1906 г.), на който отново е избран за секретар. Конгресът го избира за делегат на Общия

конгрес на организацията. През следващата година той участва и в работата на Съвещателното събрание на ВМОРО и в Третия редовен конгрес на Скопския революционен окръг, където е избран от секретар на четата на войводата Симеон Кочански за окръжен войвода на Скопския революционен окръг.

По това време поради болест Т. Александров оставя четническият живот и учителства в Бургас. Скоро след убийството на задграничните представители на ВМОРО - Борис Сарафов и Иван Гарванов, Хр. Матов го извиква телеграфически в София, за да поеме длъжността на Гарванов като касиер. По този повод Матов разказва в спомените си: „Когато убиха Гарванова и Сарафова (Гарванов бе касиер), веднага телеграфически извиках от Бургас Тодор Александров да поеме и пое касата. Не се излъгах ни за това, ни за преднината, която му дадох за ръководенето на много революционни работи. Първа грижа ми е било винаги да си намеря подходящи хора за работа. Намерени веднъж, почти всичко съм им доверявал и съм им давал широка инициатива на моя отговорност... Та и изобщо Тодор Александров се оказа за делова организационна работа един от най-способните хора, каквито организацията е имала.“

Скоро след Кюстендилския конгрес на ВМОРО, на 11 юли 1908 г. е обявена Младотурската революция. Младотурците обаче скоро изменят на принципите, в името на които са обявили революцията, като започват жестока по своя характер и широка по размери обезоръжителна акция. В отговор на нея в края на 1909 и началото на 1910 г. е възстановен от Христо Чернопеев Струмишкият революционен окръг, който става ядро на новосъздадената Българска народна македоно-одринска революционна организация. През пролетта на 1910 г. Т. Александров възстановява Скопския революционен окръг и подпомага възстановяването на организацията в другите окръзи. В началото на 1911 г. по цялата организационна територия е преодоляно разцеплението.

Възползвайки се от възможностите на правилника на Вътрешната организация от 1908 г., чрез писмено разбирателство се избира нов ЦК на ВМОРО, тъй като мандатът на стария е изтекъл още през 1909 г. Новият ЦК е в състав Хр. Чернопеев, Т. Александров и П. Чаулев, и резервен член ген. Ал. Протогеров. През втората половина на март 1911 г. членове-

те на ЦК се срещат в Цетина с албанските водачи с цел да се постигне споразумение за еднородство в борбата срещу турците. Официално организацията обявява възстановяването и започването на революционната си дейност с мемоар, връчен на генералните консули на великите сили в Солун, Скопие, Битоля и Одрин през октомври 1911 г. В него целта на ВМОРО остава непроменена - автономия на Македония.

След възстановяването е възприета нова тактика - действия чрез атентати, устройвани от малки организационни чети. Т. Александров се движи с такава чета из Солунско и Кукушко и предприема редица атентати над влакове, австрийската поща и трамваите в Солун, над моста при с. Ново село, Солунско, и др. При подготвянето на взривните материали се използва изобретено от Т. Александров приспособление с часовников механизъм.

Дейността на ВМОРО през 1911 и 1912 г. в много отношения довежда до намирането на повода за обявяване на Балканската война. Това са кланетата над българите в Щип и Кочани, в отговор на атентатите на ВМОРО.

След обявяването на Балканската война Т. Александров начело на чета и на кукушката милиция успява да завземе Кукуш няколко дни преди пристигането на българските войски и да осигури по-лесното им придвижване. В края на октомври 1912 г. ЦК на ВМОРО свиква в Солун съвещание, на което присъстват Т. Александров, П. Чаулев, Хр. Матов, Петко Пенчев, Коце Ципушев, Георги Баждаров и др. Като виждат, че действията на сръбските и гръцките власти в окупираните от тях части на Македония представляват опасност за българските национални интереси, решават Т. Александров да бъде изпратен в София и да се срещне с Иван Е. Гешов. На срещата министър-председателят се опитва да успокои Т. Александров, че правителството няма да отстъпи българските земи на съюзниците. Независимо от тези изявления, след завръщането си в Солун Т. Александров се разпорежда войводите нелегално да отидат в районите си, да наблюдават действията на окупаторите и да подпомагат населението.

През ноември 1912 г. министърът на вътрешните работи Ал. Людсканов издава заповед за назначаването на Т. Александров за кукушки окръжен управител, но той се отказ-

ва от този пост в полза на войводата Гоце Междуречки.

Развитието на военните действия и въвеждането на сръбска и гръцка власт в Македония създава нова опасност за българите. Във връзка с това ЦК на ВМОРО изпраща два мемоара - през декември 1912 г. до цар Фердинанд и през януари 1913 г. от Солун до председателя на Министерския съвет Ив. Е. Гешов. Като член на ръководството на Скопския революционен окръг Т. Александров изпраща и мемоар от Скопски окръг до министър-председателя през януари 1913 г. В тях се изразяват опасенията от развитието на военните действия, от неспазването на споразумението със съюзниците за „спорната зона“ и от новата опасност, която е възникнала пред македонските българи - опасността да се смени един поробител с друг.

В началото на 1913 г. Т. Александров е назначен от щаба на Македоно-Одринската опълчение за началник на разузнавателния пункт в Щип, където под негово ръководство са предприети саботажни акции срещу окупаторите.

Дейността на ръководителите на ВМОРО през пролетта на 1913 г. отново в много отношения съдейства за започване на военни действия срещу довчерашните съюзници. След несполучливия завършек на Междусъюзническата война и първата национална катастрофа за България, ЦК на ВМОРО изпраща делегация в Европа да изложи пред съответните правителства искането на организацията за автономия на Македония и да се защитят правата на поробените българи. ЦК изпраща и представители да преговарят с младотурския комитет в Цариград и с албанските революционери за съвместни действия в Македония срещу новите поробители. По същото време непрекъснато се изпращат и чети *„за поддържане духа в Македония и за възстановяване на организацията“*. През септември 1913 г. ВМОРО вдига въоръжено въстание в Битолско, Охридско и Дебърско. Вследствие на установените връзки с младотурския комитет и с албанските революционери, във въстанието заедно с българите участват и албанци и турци.

Както относно Балканските войни ВМОРО изигра голяма роля за започването им, така и след Валандовската афера, организирана под ръководството на Т. Александров, България се намесва във войната на страната на Централните сили. За

това Т. Александров е награден от германския кайзер при угането му в България с железен кръст и му е връчена позлатена сабя.

В началото на Първата световна война Т. Александров изпраща в тила на окупаторите много чети, които провеждат саботажни акции. По време на войната той служи в щаба на партизанския отряд при 3-а бригада на 11-а македонска дивизия и като офицер за поръчки. Особено голяма е неговата роля и при създаването на 11-а пехотна македонска дивизия през войната и доставките на оръжие от Германия за нея. Голямо значение в случая имат връзките му с българския Генерален щаб, двореца, правителството и познанствата му с висши военни от съюзническите армии и преди всичко от Германия.

През войната Т. Александров се среща два пъти и с кайзер Вилхелм в Ниш и в София, от когото получава висока оценка за развитието на българо-германските отношения и за участието си в Първата световна война. По време на войната Т. Александров участва в съставянето и изпращането (чрез пълномощния ни министър в Германия Д. Ризов) на протеста на македонските българи от 27 декември 1917 г. до Холандско-скандинавския комитет, който организира международна социалистическа конференция в Стокхолм по балканските въпроси. През това време той е в непрекъснат контакт с цар Фердинанд, князете Борис и Кирил, а така също и с министър-председателя г-р В. Радославов. Те искат неговото компетентно мнение по редица въпроси, свързани с воденето на военните действия, продоволствието на армията и решаването на националния въпрос.

През 1918 г. Т. Александров е секретар на комисията по отпразнуването на 15-годишнината от Илинденско-Преображенското въстание, като тържествата се провеждат в гр. Крушово по програма, съставена с негово участие.

След войната Т. Александров участва и в работата на Изпълнителния комитет на македонските братства в България, като едновременно работи и за възстановяването на Вътрешната организация. В печата започва дискусия за законността на ЦК на организацията, в който влизали Т. Александров, ген. Ал. Протогеров и П. Чаулев, като срещу първите двама се отправят редица обвинения. Те отговарят, ка-

то се позовават на правилника на ВМОРО.

Във връзка с активната роля за въвличане на България във войните, Т. Александров и ген. Ал. Протогеров са арестувани малко преди подписването на Ньойския мирен договор през 1919 г. С помощта на дейци на организацията обаче те успяват да избягат от затвора.

Възстановяването на ВМОРО е свързано главно с името на Т. Александров. То започва веднага след пробира на Добро поле по негова инициатива. Една от първите и най-важни задачи, която трябва да решават членовете на ЦК, е снабдяването на ВМОРО с оръжие и боеприпаси. За тази цел Т. Александров използва връзките си с българските офицери, като полученото оръжие е изпратено веднага в пунктовете на организацията в Неврокоп, Петрич и Кюстендил. Членовете на ЦК изчакват решенията на Парижката мирна конференция, за да започнат отново революционната борба в Македония, която остава под сръбска и гръцка власт. Т. Александров съдейства и при създаването на революционните организации на тракийските, добруджанските и на западнопокрайните българи. Той е един от инициаторите при създаването на Македонския научен институт и на Македонските политически организации в САЩ и Канада.

Възстановяването на ВМОРО в края на Първата световна война става на принципите, на които се гради ВМОРО преди войните. В сила остават уставът и правилниците на организацията, приети на конгресите на ВМОРО преди войните. Запазено е и старото разпределение на организационната територия на революционни окръзи и околии, като Одринско отпада, тъй като организацията се разделя на Македонска и Тракийска. База на организацията отново е изтощената и обедняла от войните, но свободна българска държава.

ВМОРО в много отношения се поучи от националните катастрофи, през които мина народа ни, и съблюдаваше погъвкава политика на действия. През това време тя създаде и своя задгранична централа, чрез която запознаваше западната общественост с целите и задачите на ВМОРО, установяваше контакти с чужди правителства, между които и със съветското правителство и дейци на Коментерна, като изпрати делегация за преговори в Москва. Опити се да води прегово-

ри и с политическите партии в Югославия, като използваше разногласията между тях и желанията им да постигнат успехи в изборите. Установяваха се контакти и с политическите формации в България: завзе се ръководството на Великата масонска ложа на България и се създаде Македонска парламентарна група в Народното събрание, която беше с пълномощия от ЦК на ВМРО. Това водеше и до активно участие на организацията и нейните дейци в политическия живот на България. ВМРО търсеше връзки и с представителите на други поробени народности в Македония и успя да постигне споразумение за едinodeйствие с някои от тях (албанци, турци, хървати и др.).

Вследствие на контактите на ВМРО с левите сили в България, със съветското правителство и Коминтерна, ръководителите на ВМРО подписаха във Виена Майския манифест през 1924 г. Това се оказа тактически ход на ЦК на ВМРО по посока на левите сили в движението и международния политически живот. Въпреки настояването на Т. Александров да не се бърза с публикуването на манифеста, тъй като представителите на левията и съветската страна били поели известни ангажменти, които не бързали да изпълнят, Д. Влахов, Н. Харлаков и П. Чаулев го публикували на страниците на бр. 1 на започналия да излиза на 15 юли 1924 г. във Виена в. „Балканска федерация“. Майският манифест поставил в неудобно положение организацията пред правителството на проф. Ал. Цанков и пред подкрепящите я чужди държави, тъй като представлявал едно отклонение от поетия път на решаване на македонския въпрос чрез Обществото на народите със съдействието на Италия и Великобритания. Спечеленото английско доверие ВМРО бързо загубила, което наложило своевременното излизане на Т. Александров и ген. Ал. Протогеров с декларацията от 1 авг. 1924 г., с която се отказвали от него и го обявили за „мистификация“. Това било резултат от натиска на българското правителство и от вероятното ангажиране на дейци от английското правителство да действат по посока на даване автономия на Македония по време на пътуването на Т. Александров в Лондон през май.

Последните няколко месеца от живота на този забележителен революционер са изключително напрегнати, като безс-

пир е атакуван и от ляво, и от дясно. Върху него се упражнява натиск от българското правителство, от някои външнополитически среди, от другарите му от ЦК - ген. Ал. Протогеров и миналия окончателно наляво П. Чаулев, от ръководителите на Серския окръг под ръководството на Алеко Василев. За съвсем кратко време Т. Александров организира няколко чети и терористи, които изпраща в Македония и чужбина за действия срещу поробители и ренегати, води изключително обширна кореспонденция, среща се с чужди кореспонденти и дава интервюта и изявления за чуждестранния печат, стараяйки се да смекчи последиците от Майския манифест. Същевременно той настоява да се провеждат окръжните конгреси на ВМРО, за да се произнесат на тях организационните дейци по основните документи на организацията и да се излъчат делегати за общия конгрес. Той проявява голям интерес към работата на Струмишкия конгрес и изисква подробни сведения за него от ген. Ал. Протогеров, Ал. Василев и Г. Атанасов, тъй като ги подозира в некоректност и то не без основание. По негово настояване е поканен от Ал. Василев да присъства на работата на Серския конгрес, който трябва да заседава в Пирин планина.

На 31 август 1924 г. Т. Александров е убит при пътуването му за конгреса в Пирин планина. Убийството му нанесе огромна загуба на националноосвободителното движение на поробените българи. Мястото на Т. Александров в организацията не може да се запълни.

В Централния държавен архив и в Централния военен архив се съхранява един изключително ценен документ за националноосвободителните борби на българите от Македония през Първата световна война 1915-1918 г. Това са дневничните бележки на ръководителя на Вътрешната македонска революционна организация Т. Александров, които той води доста разпръснато на отделни листчета през време на войната. В тях са намерили отражение вижданията му за воденето на войната, за отношенията на България с нейните съюзници, за срещите му с българския цар Фердинанд, князете Борис и Кирил, германския кайзер Вилхелм, българския министър-председател

г-р В. Радославов, министри, политици, общественици и военни. Не малко място в тях е отделено и на неговата дейност, свързана с военните доставки за армията през войната. В тях Т. Александров изпъква не само като патриот, милеещ за всичко българско в Македония, но и за Добруджа и Тракия. В тази книжка е включена и изключително важната му кореспонденция с българския цар, князете и министър-председателя, отнасящи се също до времето на Първата световна война. Всичките документи се публикуват цялостно и за първи път. Те засега са останали извън погледа на изследователите и представляват изключителен интерес за всички читатели.

Към дневника и писмата е изработен кратък именов показалец, в който са включени само най-значителните имена на политици, военни и революционери, които се срещат в текста.

ЧАСТ ПЪРВА

ДНЕВНИК - БЕЛЕЖКИ

ОТ

ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

1915 - 1918

Бележка за Преспанския край

1. Долна Преспа (главно малкото Преспанско езеро с околността) е сега в гръцки ръце, но година време бе в сръбски ръце: гръците я завзеха през октомври 1913 г.

В Долна Преспа бе столицата на цар Самуила. В остров Ахил бе патриаршията: и сега е запазена черква с чудно хубава архитектура. В село Герман и сега стои надгробна мраморна плоча на цар Самуиловата майка: надписът е най-старият паметник от старобългарска редакция.

Ето защо желателно би било да се положат сички усилия (ако потръбват с отстъпки другде), щото тоя малък ъгъл да влезне в пределите на България. Юридически нам се пада, понеже по право бе сръбско владение. За нас Долна Преспа много струва, а за гръците нищо не струва.

2. Тук ще отбележим още, че остров Град (в голямото Преспанско езеро) е също тъй историческо място за нас и че е тъкмо до гръцката граница, та трябва да се не пропусне веднага да се завземе от наши войски - зе секи случай.

По същите причини трябва веднага да се завземе с войска и манастирът Св. Наум (на юж. бряг на Охридското езеро): там е изобразен Св. цар Борис-Михаил. И на тоя манастир гръците имат око, между друго[то] зарад големите му имоти.

3. И ако съществува и ако не съществува Албания като държава, трябва по възможност целият западен бряг на Охридското езеро да остане в наши ръце.

София, 15 ноември 1915

Христо Матов
Т. Александров

Вж. приложената карта.

ЦДИА, ф. 313, оп. 1, а. е. 675, л. 2. Оригинал. Ръкопис.

Охрид, 28 декември 1915 г., понеделник

Н[аум] Тюфекчиев и Фаук бей Коница се обещаваха писмено на Н[егово] В[еличество] Ц[аря], че ще организират Албания да остане под протектората на България с княз Кирил Преславски начело. Затова Тюфекчиев извикал Коница и искал среща от царя за двамата.

Говорих на Н[егово] Ц[арско] В[исочество] опасностите за България от тая въдица в срещите на 9/1 [1] 1916 г., когато ме извикаха за награждаване с герм[ански] и бълг[арски] орден.

Тодор Александров

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 134. Оригинал. Ръкопис.

9. I. 1916 г.

Среща с царя на 9. I. 1916 г.

1. Глав[ното] командване - Жостов - Правителството

2. Тилово управление - лошо прехранване

- пътищата

- опасност от свърш[ане] храната

- да не се изнася никаква "

3. Комитета на предвидливостта

4. Награди за офиц[ери] и войници

5. В. „Родина“

6. Администрацията

7. Точков - Берлин

8. Розелиус - икономич[еското] повдиг[ане] страната

- никому концесии

- Манделбаум - тютюнът

- канала - Рейн - Майн с Дунава

9. Тюфекчиев - конницата, общ. Добрович

10. Изпращане хора в странство - Точков ...

11. Коя партия кор[еспондира] на орг[анизацията]?!

12. Гърция - Румъния между силите ...?

13. Адреса от Битолското братство

14. Отношение с Пр[авителство]то - пролетта без храна - износа забранен

15. 200-тия милиона помощ за войната - Тончев - заем

16. Администрацията

17. Почистването - Моравско и Македония - чети Пирот, Княжевац - Негом[ино].

Т. Александров

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 133. Оригинал. Ръкопис.

1. Продоволствуването на армията е много лошо уредено. Цели месеци голяма част от войската получава 1/2 хляб. Освен на **лошите пътища**, това се дължи до голяма степен на неуредицата на Глав[но] тилово управление.

Необходимо е да се назначи по-дейтелен и по-умен началник¹ от по-младите офицери.

2. Има голяма опасност да² останем без достатъчно храна поради износа на храните за Австрия и Германия. Желанието е да се забрани износа на храна.

3. Големите грабежи върши Комитетът за обществената предвидливост. А сега са оставили продоволствието на армията на реквизиционните комисии, като са ограничили³ Комитета⁴ да се грижи само за снабдяване⁵ мирното население в градовете с необходимите хранителни продукти. Тая двойственост е вредна. Най-добре е да се остави само на реквизиционната комисия и от нея да получава Комитетът за обществена предвидливост за прехран[ване] на населението. Да се стегнат глав[ният] интендант и председателят на главната реквизиционна комисия. Да се изплати по-бърже старата реквизиция, а новата да се извършва в брой.

4. По-добър подбор на назначаваните административни чиновници в Македония и Моравско.

5. Необходимо е да се пратят повече професори, журналисти и др. в странство и да защитават правата кауза на България, да отбиват клеветите на гръцки и др. агитатори и да подготвят общ[ественото] мнение, особ[енно] неутралните страни и в Германия и Австрия в наша полза на разни въпроси и главно по нашите аспирации по отношение на Гърция - Кавала.

6. 200-тия милион лв. безвъзмездна помощ за Германия сега се обръща **в заем с лихви**. Мислим трябва да се употребят усилия от всички страни⁶ да остане помощ, за да не се товари с излишни тяжести българ[ският]⁷ народ⁸.

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 191. Оригинал. Ръкопис.

1. Следва задрасканата дума „макар“.

2. Следва задрасканото „си“.

3. Следва задрасканата дума „работата“.

4. Следват задрасканите думи „за предвидливост“.

5. Т. Александров е написал думата „снабдяване“ над думите „за прехранва“.

не“, които е зачертал.

6. Думите „от всички страни“ са изписани над зачертаните „от индустриалците“.

7. Следва задрасканата дума „данъкоп.“

8. Следват заличените цифри „7“ и „8“, а след последната и задрасканата дума „необходно“.

Паметна бележка от разговора на полков[ник] Протогеров и Т. Александров с Н. Ц. В. княз Кирил Преславски на 9. V. 1916 год.

/Дадена на княза на 10. V. 1916 год./

1. Лошо прехранване на войската

2. Глад в Македония

Главната причина на това е антагонизма между Военния министър и Началника на Глав[ното] тилово управление.

Продоволствието на войската и населението трябва да се ръководи от едно и също място.

Необходимо е да се внесе единство във военните учреждения, като Главнокомандующия стане и Военен министър, в който случай, при нужда, да оставя заместник, както това бе през Съюзническата война с генерал Ковачев.

3. Грабежите в Комитета за Обществена предвидливост.

4. Износа на храна и др. сурови материали досега ставаха от отделни лица и големите „печалби“ оставаха в тяхна полза. Последствията от това са неумоверно поскупяване на живота, липса на най-необходимите за живеене продукти, забогатяване на отделни благодетелствувани партизани, което поражда:

а/ завист и злоба всред пренебрегнатите партизани и от опозицията,

б/ упадък в духа на армията,

в/ отчаяние всред населението и

г/ отслабване в нашите съюзници вярата им в нашите сили и способности.

Мислим, че е нужно:

а/ бърза и коренна промяна в Комитета за Обществ[ена] предвидливост,

б/ излишните храна и др. сурови материали да се изнасят от държавната комисия или бюро, в който случай печалбите

да останат част за самите производители и част за гържавата.

5. Лоша администрация в новите земи.

6. Никакво желание от Министъра на вътрешните работи да се подобри тя. Необходимо е за министър на вътрешните работи да се постави гр[уго] лице строго, справедливо, добросъвестно и честно.

(Ако е полезно, Организацията може да земе участие в управлението.)

7. България, поне до мира трябва да има мощна армия и правителство силно вътрешно и с пълно доверие пред съюзниците.

Поради това считаме, че не е добре сега да става промяна на сегашния кабинет по важни политически причини, външни и вътрешни, по-необходимо е да стане реконструкция:

а/ Главнокомандующия Жеков да стане и Военен министър,

б/ Министърът на вътрешните работи да се замени с друго лице,

в/ Министърът на финансите Тончев да земе гр[уго] Министерството, а секретаря му Пиперков да се уволни,

г/ Ако е нужно, могат да излезнат от кабинета и министрите Динчев и Апостолов.

Пропуснато да се говори:

1. Щабът на 2-а армия изгонва от Неврокоп пунктовете началници Ст. Филипов и Ив. Вапцаров и ги замества с Паница и гр[уго] подобни. (Генерал Тодоров на годишнината от смъртта на Сандански ходил на гроба му на поклонение.)

2. За началниците на Военно инспекционните области в Македония и Моравско.

След няколко дена виждаме заедно с Протогерова и поотделно Н[егово] Ц[арско] В[исочество] престолонаследника. Говорихме и по последните два въпроса.

На Протогерова му бе много мъчно, заедно царят не ни прие, макар да бяхме искали това с писмо. Тогава правителств[ените] хора бяха пуснали интрига, че Глав[ната] квартира (полк[овник] Сапунаров с Протогеров) образували военна лига. (По-късно се установи, че франкмасонската ложа, в която влизат горните двама, са я взимали за лига.)

Установи се също, че донесените сведения от Протогеров,

какво ген[ерал] Тодоров с група офицери от Щаба на 2-а армия са били на гроба на Сандански на годишнината се оказа неверно. Царят направил бележка на генер[ал] Тодоров, а последният доказал, че това не е верно, и царят му съобщил, че тая интрига е пусната от Протогеров и мен. С това се изложихме тв[ърде] много както пред царя, тъй също и пред ген[ерал] Тодоров, който почна систематически да преследва Протогеров и хората на Вътр[ешната] организация.

Тодор Александров

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а.е. 227, л. 144-145, 147-148. Оригинал. Ръкопис.

София, 17. III. 1917 г.

Днес, 17 март 1917 г., бях при м[инистър] - председателя (7-7 1/2 ч. в[ечерта]), след като се изредиха при него преди мен: граф Чернин (австрийския пълномощен м[инистър]), граф Оберндорф (германския пълномощен м[инистър]), кореспондента Бам (той информира граф Оберндорфа) и подполков[ник] Челбов (Председателя на Софийския полски военен съд).

Мин.-предс[едателят] г-р В. Радославов днес в 11 ч. с[утринта] беше при Н[егово] В[еличество], след като се съвещава в Мин[истерския] съвет с министрите Петков, Попов, Тончев и ген. Найденов. Научих по околен път, че изработват указ за правата на Главната квартира - Главнокомандующия и по това главно м[инистър] Радославов ще вижда царя.

1. Разправих му за размерите на сръбското въстание (върнах се от Ниш на 15 т. м.), организацията, начинът на потушаването. Това силно го интересуваше: слушаше с голямо внимание и зададе няколко въпроса.

2. Той ми каза, че гр[аф] Чернин и гр[аф] Оберндорф дошли, за да научат новини по руската революция и мнението му по нея. Те искаха от мен новини, аз - от тях: нямаме много сведения. Аз им казах, обаче, че съм оптимист и вярвам, че ще има в Русия междусобици, кръвопролития и германците да отидат в Петербург да въдворят ред. „Това ще го телеграфират (смигна дяволито) в Берлин и ще им стане приятно. Но аз вярвам, че това може да стане.“

3. За речта на Ив. Ев. Гешев, с която иска по-скоро да сключим мир, каза: „Вест[ник] Мир списват добре, но те са непоправими.“

4. Казах му, опозицията мисли, че Г. Занков е нападал в камарата Глав[ната] квартира, Главнокомандуещия и въобще генералите, с Ваше съгласие. Той отговори с видимо възмущение: „Не е вярно; аз му казах да не говори, но той не ме слуша. Научих, че речта му я писал изгоненият от мен бивш окр[ъжен] управител г-р Ив. Димитров, като мисли с това да ни напакостни последния.“

5. Изложих му нашето решение да се опитаме най-първо да спечелим Н[егово] Ц[арско] В[исочество] Престолонаследника за промяна в Главната квартира (Наследника - Мих. Савов - Жеков - Найденов). Той отговори: „Царят не иска да чуе за М. Савов; аз не се решавам да му говоря за това, но ако се спечели Наследника за тая комбинация, работата е наполовина спечелена.“

6. Говорих му, че трябва да стане по-широка реконструкция в кабинета: Тончев да земе гр[уго] министерство и ген. Найденов да излезне. Каза: „Днес говорихме с царя по тоя въпрос; щом се закрие камарата, ще направим подобна реконструкция.“

7. Настоях му още тая вечер да мине внесеният вече в Мин[истерския] съвет доклад за отпускане 5 милиона лв. за доставка на моторни плугове и гр[уги] за засяване Македония. Обеща.

8. Помолух го да каже на м[инистър] Пешев да отмени писменото си предписание до ректора на Университета: да се удържи заплатата на проф[есор] Милетич и Милев през време на отсъствието им, защото заминали без негово разрешение, понеже те заминаха с негово (на м-р Радославов) съгласие и по важни държавни работи. Той каза: „Имаме доклад от проф. Милетич от Букурещ за старобълг[арските] ръкописи, ще го четем него в съвета и ще кажа на Пешева: той не знае нищо по тия въпроси, затова постъпва така; аз не им казвам сичко по тях.“ (Подметва).

9. За превеждане и издаване на френски книги на проф[есор] Иширков и Йорг. Иванов каза: „Превеждаме и ще печатим на френски книгите на Челингиров, на Д. Мишев, бълг[ар-

ска] история и др. Рачо Косев е натоварен да се занимава с това. Кажете му и за книгите на Иширков и Иванов.“

10. За командироване поруч[ик] Илия Колчаков в Щаба на Планинската дивизия в Ниш, казал на Военния министър и той си зел бележка, но обеща пак да му напомни.

11. За отпускане народни пенсии на майката на Ив. Гарванов и на 2-жа Шумлянска даде ми писмо за предс[едателя] на Прошетарната комисия Йонко Веселинов.

Останах от 7 1/2 ч. в[ечерта] - 8 ч. 40 м. при секретаря да видя какви книги ще искат от съвета. Най-напред потърсиха протоколите от м. септември 1915 г. Като ги занесе секретарят, Радославов прочел в един от докладите: „Мин[истерския] съвет натоварва м[инистър] Попов да уреди цензурата“ и му казва на Попов: „Видиш ли, защо не стори това?“ След това искаха протокол за определените тогава цензори. Оказа се, че няма протокол за това, а писмо до Глав[ната] квартира. Георгиев (общ[ествената] безопас[ост]), каза: „Сега ще турят в ред и цензура и военно-полиц[ейска] секция.“

За да изработват указ за правата на Главнокомандуещия, да се опитват да турнат ръка на цензурата и да ограничават воен.-полиц[ейската] секция, треба да са се убедили: или че царя не иска да прави промяна в Главното командване, или най-малко отхвърлил им е техния кандидат за Главнокомандуещ.

Т. Александров

ЦДИА, ф. 1909, оп. 2, а. е. 196, л. 1-2. Оригинал. Ръкопис.

София, 18. III. 1917 г.

Вчера виждах депутата г-р Н. Сакаров.

1. Той не одобрява речите на Гешев и на Г. Занков. Последния той го прекъсвал и апострофирал на няколко пъти, особено като говорил, че треба нашата Главна квартира да подчиним на фелдм[аршал] Макензен.

2. Той мисли, че Занков е говорил самичък, без да земе съгласието на Радославов за това. Когато говорил той, м[инистър] Пешев и гр[уги] министри се мръщели и изказвали видимо недоволство от глупостите на Занкова.

3. Той счита необходимо да излезнат от кабинета Тончев и Найденев. Той мисли, че първия може да бъде заменен от Попов, когото счита за умен човек, макар да го нарича „чамова гръска“. „Ще бъде от полза Тончев да бъде заменен с кой да е друг честен човек от болшинството“, прибави Сакаров.

4. Престолонаследника-главнокомандуещ. Одобрява тая комбинация, защото ще се избегнат триенятия между Глав[на] квартира и правителство и ще се подобрят отношенията ни с германците.

5. Говорихме още за басейна на Перник и за отпускане на родна пенсия на майката на Гарванов и на г-жа Шумлянска.

Т. Александров

ЦДИА, ф. 1909, оп. 2, а. е. 196, л. 3. Оригинал. Ръкопис.

София, 20. III. 1917 г.

Днес (20. III.) към 8 ч. В[ечерта] бях в Камарата. Срецах при входа на стаята министрите, м[инистър]а на правосъдието Попов. Той ме покани вътре да поговорим. Като влезнахме, той каза: „Не ли е по-добре да отидем с автомобила у дома ми, дето ще бъдем по-спокойни?“ Аз се съгласих и отидохме у него.

1. Почнахме най-първо с триенятия между Глав[ната] квартира и Правителството и вредата от това за отечеството. М[инистър]а каза: „Радославов създаде Жекова, а той сега иска да ни се качи на главата.“ (И министър-председателят Радославов един ден инервиран каза за Жекова: „От полковници направихме ги генерал-лейтенанти и искат да ни се качат на главата“). „Жеков си мисли, че като е станал главнокомандуещ, той е вече неприкосновен, обаче аз му докажах мн[ого] добре с отговора, който Мин[истерският] съвет одобри, на неговото поверително до Воен[ния] министър под № 42 от 17. I. 1917 г.“ ... Даде ми 1 препис на пишеща маш[ина] от това изложение, изпратено вече в Двореца, като каза да го пазя в тайна.

2. За промяна в Глав[ното] командване министърът намираща уместно Престолонаследника да стане Главнокомандуещ, но за Пом[ощник]-главнокомандуещ по никой начин не бива да остане „сегашния, който се лансира много против правителс-

твото“, нито пък трябва да се настоява за ген. Мих. Садов, защото и той през мин[алата] война правил на тогавашното правителство същото, което сега Жеков върши спрямо тях. Той мисли Наследника да си избере генералите, с които ще работи, вън от тия двама - Жеков-Садов.

3. Запитан за впечатлението, което извлече от срещата си с царя, каза, че Н[егово] В[еличество] не иска да се раздели от Радославов.

4. Говорихме за по-голямата реконструкция, която царя и м[инистър]-председателя са решили да правят след закриване на Камарата. Аз му казах, че считаме наложително да излезнат от кабинета Воен[ният] м[инистър] и м[инистър] Тончев. Последният, ако е потребен за гласовете му в Камарата, може да земе гр[уго] по-маловажно мин[истер]ство. Добавих му още, че ние мислим него да препоръчаме за мин[истър] на финансите. Това му стана мн[ого] приятно. Каза, че той се е занимавал с финанс[ови] въпроси и че е писал в юбилейния брой на в. „Народни права“ статия, която обема цялата финансова наука. Ненадейно ме запита: „Ами Радославов съгласи ли се на тая комбинация.“ Отговорих му, че за лица за заместници не сме говорили още. Той също е на мнение, че Тончев и Найденев трябва да излезнат, защото първият е станал милионер от кражби и че само писмото на Тончев до „Дисконто“ за камено-възглените басейни е достатъчен факт за даване под съд, а генер[ал] Найденев има много сделки не само за клинците и подковите...

Той счита, че е най-добре след закриване на камарата сами либералите да образуват хомогенен кабинет, като изхвърлят от кабинета и Стамболовисти, и Тончевисти. В такъв случай той мисли, че правителството ще бъде по-самостоятелно и по-силно, че в тоя кабинет той и гр[уги] либерали министри ще имат по-голямо значение и влияние над Радославов и ще го принудят да се откаже от престъпниците си приятели-партизани: „Мантовци“, „Свиняровци“, „Златевци“ и др. В такъв случай за камарата той мисли, че 1 месец имали право да я отлагат. Значи могли да я свикат на 28 ноември. Понеже имало мн[ого] земеделци депутати, на които не се отива на фронта, като ги заплашат, че ще закриват камарата, той вярва, че ще гласуват бюджета. „И да гласуват, и да не гласуват

бюджета, ние можем да разпуснем камарата, каза той, още повече нейният мандат изтича след 2 месеца, а разпусната 2 месеца по-рано нищо не значи.“

5. След това зема да се оплаква от Радославова как не им казал нищо, как ги тероризирал сичките; как един път, като отишъл в Пловдив като министър, Р[адославо]в му пратил декрет да го следи, поради което той не ходил вече в Пловдив; как когато той каже някоя хубава реч, Р[адославо]в търси из министер[ството] му грешки, за да го компрометира; как Р[адославо]в го карал да извърши беззаконие, за да го има в ръце, но той не се съгласил и пр., и пр.

6. Каза, че Жеков е ходил у Д[обри] Петкова, преди да си подаде оставката последния.

Покани ме, пак да отида, когато желая.

Т. Александров

ЦДИА, ф. 1909, оп. 2, а. е. 196, л. 6-7. Оригинал. Ръкопис.

София, 21. III. 1917 г.

Днес, в 9 1/2 ч. с[утринта] виждах у дома му
Главнокомандуещия ген. лейт[енант] Жеков.

1. Разправи ми, че кюстенджени-българите - се оплакали и пред наследника от герм[анския] воен[ен] губернатор, който ги считал за румъни, въпреки техните протести. Каза, че сега положението там значително се подобрило, че губернаторът признал, че станали някои грешки, които обещал да поправи.

2. Аз му казах, че правителствените кръгове са използвали много:

а/ Вашето поверително писмо от 17. I. 1917 г. под № 42 до военния министър, като Мин[истерския] съвет е гържал постановление в отговор на това писмо и го е препратил на царя. Казах още, че фактически в Германия напр. сега Хинденбург стои и над военен министър, и над правителството, а по военните и гр[уги] въпроси той се налага даже на кайзера, обаче не с поверителни писма и изложения е извоювал той това положение; б/ също и Вашето отиване при Добри Петков, преди той да си подаде оставката: считат, че Вие имате участие с тая оставка, че по тоя начин сте целели оставката на целия

кабинет. За поверителното писмо не иска нищо да каже, но за оставката на Петкова призна, че е бил у него и че го е съветвал да не върши това, ако е само за промяна на министри, защото ще се резули, а има смисъл да подаде оставка само ако мисли, че с това ще повлияе да се подобри вътрешното положение и да се уреди въпросът за прехраната.

3. Казах му, че правителството изработва правилник за Главното командване на Дейст[вующата] армия, с който цели да направи главнокомандуещия отговорен пред правителството и да го принуди той да се сношава с царя чрез военния м[инистър], а не направо, както досега. Добавих му още, че правителството настоява за неговата смяна, че ние запитахме някои от министрите: ами ако царя постави за главнок[омандуещ] ген. Мих. Савов, какво ще правите? Те не искат и Савова за главнокомандуещ, защото той вършел на тогавашното (1912-1913 г.) правителство това, което Вие сте им вършили сега на тях.

Казах му, че за да се отстранят недоразуменията и тренията между Глав[ната] квартира и правителство и за да се подобрят отношенията ни с германците, ние мислим Престолонаследника да се назначи за главнокомандуещ. По тоя начин ще може да остане неутвърден и тоя правилник за обвързване и обезличаване на Главното командване.

Той заяви, че ако остане в сила подобен правилник, ще си подаде непременно оставката. Той няма нищо против наследника да стане главнокомандуещ. Той, макар да се счита един от виновниците, за да се възприеме и наложи тая политика, обаче той е знаел още в началото, че ще бъде ритнат, щом свърши работа. Той винаги заявявал на царя и наследника, че е готов да си подаде оставката, щом това е в полза на отечеството; че той никога не е искал да създава мъчнотии на правителството, иначе имало е моменти, когато е можал да си подаде оставката - напр. по въпроса за миналата Перник - и да тури мн[ого] на тясно правителството.

4. Говорих му, че се съмнявам какво правителств[ените] кръгове мислят да го заменят с генер[ал] Нерезова, който е добре поставен в двореца, обаче от мн[ого] страни се говори, че той е негоден за такъв. Той също мисли, че ще бъде фатална грешка, ако поставят Нерезова за глав[нокомандуещ]. Като

му съобщих, че ще виждам престолонаследника и го замолих да ми каже някои от недостатъците и извършени грешки от Нерезова, за да ги кажа там, той ми възрази, че той не иска да говори против Нерезова нито пред царя, нито пред други, за да не мислят, че го клевети, като заинтересуван. При сѣ това каза, че той много угажда на германците, вероятно мислил чрез тях да се издигне и е ожесточил срещу себе си цялото офицерство от своята армия. (Майор Соларов, н-к щаба на Конната дивизия, ми каза същото за Нерезова, че той е намразен от сички офицери и че е извършил крупни военни грешки).

Т. Александров

ЦДИА, ф. 1909, оп. 2, а. е. 196, л. 8-9. Оригинал. Ръкопис.

(Извадки от едно изложение от гр. Дебър)

гр. Дебър, 15/IV 917 г.

Положението в Дебърско
(бележки)

I. Поведението на албанците, особено на тие от град Дебър става заплашително. Прежните симпатии към нас не само че са изчезнали, но и са отстъпили място на нескривано негодувание и закани. Фрази, като „надминахте сърбите“, „ще си отмъстим“ и тям подобни, се чуват на всяка стъпка.

Главните причини, които създадоха тоя обрат в настроението на албанците, са:

1. Лошата администрация.

2. Австрийската пропаганда. Изглежда, че нашите съюзници се стремят по един скрит и ловък начин да дискредитират нашите власти и държавата ни пред албанското ни население. Всеки забягнал от военната повинност албанец е сигурен да намери в австрийска територия добър прием и да-же да бъде назначен на полицейска или друга длъжност. Най-опасните разбойници, като Калъш от Заяс, безпрепятствено живеят и зимуват в Долни Дебър. За самия град Дебър албанците са сигурни, че с австрийска подкрепа той ще бъде присъединен към бъдещата им държава. Нещо повече, те разчитат

и на Подградец, Охрид, дори и Битоля. Стремелът на ред австрийски войскови началници да вземат в свои ръце административната на Подградец и организирането на албанските доброволци е известен.

3. Военната повинност. Свикнали от векове да бъдат волни птици в непристъпните си планини, албанците са особено ожесточени, че им се иска кървавия данък, и то за една кауза, която те считат за чужда.

4. Гладът. И не толкова гладът, колкото неравното разпределение на храните между християни и мохамедани.

5. Отнемане имотите им - най-важната от всички причина. Съгласно една обща наредба на Финансовото министерство, завърналите се след окупацията на нашите войски собственици се въвеждат в[ъв] владение на недвижимите си имоти само ако представят официален превод на тапиите си крепостни актове за тия имоти. Инак последните се третираат като безстопанствени. Близо 90% от дебърските албанци не могат да представят исканите документи (преводи) по две причини. Както е известно, повече от половината недвижими собственици в Турция, също и у нас, владеят имотите си не на основание официални документи, а по давност. От друга страна албанците дебъряни в края на 1913 г. предприеха масово въстание срещу сърбите, което жестоко биде потушено. Голяма част от албанското население биде изклано, ред села се опожариха, а особено албанските махали в Дебър. Изплашеното население едва се спаси в новосъздадената албанска държава и неговите тапи бидоха или изгорени, или се разграбиха с покъщината им. След освобождаването на Дебърско, албанските бежанци не закъсняха да се върнат, със съзнанието че и те са допринесли за общата свобода. И какво бе тяхното възмущение, когато им се отнеха имотите, неоспорвани от никого, докато на завърналите се бежанци българи не се правеха никакви спънки. Въпросът е отнесен във Фин[ансовото] м[инистер]ство.

6. Въпросът за новата баня в Дебър. Тая баня е джамийски вакъф, от който тамошното мюфтийство е черпело главните си приходи. След въстанието сърбите туряха ръка на банята и я дадоха на градската община, която я експлоатира и досега. Въпросът е бил отнесен във Финансовото

министерство и оттам е отговорено, че вакъфът ще се повърне, ако се представи превод на тапията за него. Подобна тапия съществува, но по мохамеданските религиозни закони тя се съхранява в Цариград в Министерството на изповеданията, от дето нашето Фин[ансово] министерство може да я изиска.

7. Посегателство върху семейната чест. В това отношение особено е провинен **началникът на телеграфо-пощенската станция**. Срещу него има съставен акт за блудство в мусюлманска къща, а Тасун Сефедун от Дебър е подал тѣжба против него и **Мерджан Георгиев**, че са задиряли и гонели жена му. Последният е заварен в блуд с жената на Дебърския гражданин Кямил Кѳор Мехмед. Той (Мерджан) е всеизвестен сводник, дезиртьор от македонското опълчение през 1912 г., сръбско орѳуде, посредник за рушвети (през н. г. той е заловен като взел 54 междии, за което е наказан и е върнал парите), а понастоящем предприемач на пощата Дебър-Струга, чрез което контрабандира.

Посоченото негодуюване на албанците се е изразило в една **тайна организация**, за съществуването на която има сериозни улики и която има по-широки размери и връзки с албанското население в Австрия. Имайки пред вид националния темперамент на албанеца, лесно поддаващ се на въоръжена саморазправа, нищо чудно, **ако един ден осъмнем с бунтове в тоя край**. Необходими са бързи и ефикасни мерки, толкова повече и нашите сили и внимание са ангажирани почти изцяло в борбата ни срещу неприятеля. Причините, които са предизвикали възбуждението, посочват ясно какви трябва да бъдат тие мерки.

II. Разбойничеството

Ако и да не са напълно зашумени горите, албанските разбойнически чети започнаха своите грабежи. Факти има доста. Необходимо е добре на самото място и специално да се проучат мерките, необходими за борбата срещу това хроническо зло. Едни от най-важните мерки ще бъдат и следните:

1. Разбирателство с австрийските власти за съвместно преследване на разбойниците, тъй като последните имат гнездото си в Дарда (при Елез Юсуф), Лурия, Реч и въобще в планините на Долни Дебър, отдето нахлуват у нас през проходите

на Кораб.

2. Постоянен гарнизон, по подобие на сърбите, поне от 2 роти около тие проходи.

3. Широка телефонна мрежа от Мавровските ханове, дето имаме една рота, през „Вълковия“ към тие проходи.

4. Желателно е да се почне радикалната поправка на тъй необходимото шосе Гостивар-Дебър по Радука, с което разбойниците ще се принудят да изоставят тоя край, както ще изоставят и Кичевско с привършването на теснолинейката.

III. Корупцията

А. Митнишкият управител Димитър Митишев от всеки сандѳк захар за обезмитване взема по 1-2 оки захар уж за проба, а за написание на декларация взема по 10 лева като такса. Също взема повече от декларациите суми. Такъв е случаят с Блаже Симеонов от Дебър. Случката е станала достояние в града и изплашеният управител, за да прикрие престѳплението си, налепил в гербови марки върху декларацията разликата между взетата и обявената суми. Чрез посредници управителят търгува със стоките, които взема под предлог за мостра и др. Да се разпита за това Търпе Костов Кърчешки, а също и митническите стражари.

Б. Околийският пристав Дончо Христов от всички чиновници е безсъмнено най-компрометираният и уличен в разни тъмни сделки. Ето някои от тях:

1. Синът на Сали Цам от Вичища е бил арестуван от съдебния следовател. След като привършил следствието, последният дал заповед за освобождението на арестувания; въпреки заповедта, Д. Христов задържа арестувания и незабавно праща известие на баща му посредством Тробишкия секретар бирник, че ще освободи сина му, ако даде 10 наполеона. Сали Цам, не знаейки че син му и без това е освободен от следователя, се съгласил и броил сумата. Случката се знае от Хамид Цам от Дебър.

2. Тробишкият председател Стефан Стойчев е пращал редовно всяка седмица по куриера Фиган Георгиев за околийския пристав и въобще за цялата полиция кокошки, масло, яйца, тютюн и др. Веднѳж по същия е изпратил за пристава един плик с пари. Фиган Георгиев лично е признал всичко.

3. Като войник той служи без заплата, обаче това не му е

попречило в началото на тая година да даде 1500 лева аванс на околийското управление. Тоя факт ще се потвърди от секретаря на управлението и от Мило Зафиров.

4. Като заместник на ок[олийския] началник той е направил обиск в дома на Кяmil Кьор Мехмед от Дебър, дето намерил 1 пушка. За да прикрие работата, взел му 100 л[ири]. Знае мюфтията.

5. От Малик Шакур Бегов от Дебър е искал 100 л[ири], за да го спогоди с неговия кредитор.

В. Бившият градски пристав Димитров често е сменял гребни банкноти срещу едри в банката. По думите на банковия агент сменил е кръгло 4000 л[ири] само в 2-3 месеци.

Г. Сегашният градски пристав, ако и нов, е успял да извърши ред афери. Една от тях е извършена с горепоменатия Кяmil Кьор Мехмед от Дебър. Веднаж той изненадал жена си в блуд с Мерджан Георгиев и я изпъдил. Тя се оплакала на полицията; приставът арестувал Кямила и го пуснал след един ден срещу задължение всеки месец да му брои по 100 л[ири] уж за издръжка на жена му. Първата вноска от 100 л[ири] е дадена. Кяmil лично признал това. И друга случка. На 8 того Байрам Али Ески от Дебър плачешком разправял, че градският пристав, ако и да бе непристъпен ден, го викал в полицията и го заглашил, за да приеме вместо 216 лири 120, които имал да взема от някой си Юнуз Туркеш и да скъсали след това запис. Той заяви, че ще приеме или цялата сума, или ще чака установяването на съдилищата.

Д. Сделки на разни общински чиновници. По-голямата част от председателите, кметовете и секретар бирниците на Дебърската околия са мародери и рушветчи, сигурно в съдружие с полицията. Оплакванията от селата са масови, но винаги остават безрезултатни. Особено са провинени **Тробишкият и Коджажишкият председатели**. Първият, Стефан Стойчев, е бивш сръбски шпионин, презиран от всички селяни. Той е, който всяка седмица праща рушвети на полицията и който е организирал редовна служба с Албания за контрабанда, а може би за шпионаж. Да се разпита Серафим Танасков от Дренок. Прилага се една молба от съселяните от общината му до г. полковник (сега генерал) Протогеров за илюстрация на общественото настроение срещу него. За уволнението на тоя пред-

седател разпореди и самото окръжно управление, обаче околийският началник още го държи, защото както се говори за назначението му са взети 500 л[ири] рушвет. Вторият председател Юсуф Таир, ако и със заслуги към револ[юционното] ни дело, е станал цял дребей. Изнудил е с десетки селяни, за което има подадена тѣжба до прокурора. Той е една от главните причини да се изсели половината село Коджажик.

Е. Разни афери.

1. В Дебърско е организирана специална служба за освобождаването на албанци, подлежащи на военна повинност. Случай: Рауф Нурединов от Дебър избягал от заминаването си за войник, полицията го заловила и след 24 часа арест го освободила срещу рушвет. Знае Гани Алмазов от Аме, дългогодишен наш гавазин, награден с 2 наши ордена за заслуга. Амир Цам, Абдула Ерец, Фикри бей, Рамадан Сефедин Пустина, Мехмед ефенди Хаджи Яшаров, Лиме Рушидов, Мертю бей и ред други албанци от Дебър свободно се разхождат из града, ако и да подлежат за войници.

2. Срещу подкупи са уволнени стари общински чиновници и на мястото им са назначени младежи, за да се освободят от военна повинност. Случай: Търпе Ванев по-млад от 30 години за кмет на Аме, вместо заслужил Гани Елмазов, подведен да си даде оставката. Малче Т. Бояджиев, 24 год. секретар бирник в Аме, син на най-богатия гражданин на Дебър. Иван Петров, 29 г. кмет в Райчица, Коста Кръстев, 26 год. в реквизиционна комисия, Стойче..... кмет на Гаре, 28 г.

3. Срещу големи подкупи са изпуснати от затвора най-опасни престъпници, имената на които се знаят от Силко Цветков.

4. Организирана била специална мрежа за контрабанда, главно износна, по 2 направления - през Аме и през село Куки. Гани Алмазов е видял как през м. март през с. Аме са биле изнесени 20 товара царевица срещу рушвет по 1 наполеон на товара. Околийският пристав е дал заповед на стражара на града да отиде на уговореното време на друга работа и тогава е извършил износа. Кметът на Аме се подозира, че не е чужд на износната контрабанда. Втората мрежа през село Куки е била организирана при бившия ок[олийски] началник от око[лийския] Пристав, старшия Делирадев и някой си Шабан Реджов от с[ъщото] с[ело], сега интерниран. Кметът на селото Селим

Хасан и Дестен Юсеин и Осман Айдар от с[ъщото] с[ело] изрично са признали това.

В заключение посочва на следните мерки за успокоение на възбудените духове - и наши и албански:

1. Да се отмени наредбата за тапиите, щом като даген имот не се оспорва.

2. Да се предаде на мюфтийството новата баня.

3. Да се предпише за съблюдаването на една относителна справедливост между християни и муслюмани при раздаването на храните. Количеството на последните да се увеличи, понеже населението буквално умира от глад.

4. Да се преместят: н[ачални]кът на телегр[афо-]пощенската станция, управителят на митницата, околийският н[ачални]к, без знанието и съгласието на когото не биха могли да се вършат всички тие скандални афери, двамата пристави, Стрезо Йовчев и околийският управител. Безусловно необходимо също е и преместването на коменданта, един полуграмотен бивш фелдфебел, без инициатива и сигурно посветен в аферите на полицията.

Ако се предприеме **анкета**, така необходима за този край, да се има пред вид, че населението избягва да се тъжи до военния съд, понеже до Прилеп само за отиване и връщане са нужни тъкмо 8 дни. Мнозина потърпевши ще се откажат и от показанията си и от тъжбите си, ако ги викат в Прилеп. Добре е един състав от съда периодически да заседава в Дебър или поне в Кичево. Най-ценни показания ще дадат: Христо Атанасов, секретар на Митрополията, Петков, агент на банката, Мило Зафиров и Силко Цветков. Посветен е и г-р Николов.

Преписът е точен:

Т. Александров

София, 28. IV. 1917 г.

ЦДИА, ф. 313, оп. 1, а. е. 2479, л. 1-3. Заверен препис. Машинопис. Ръкопис.

11 октомври [1917 г.] важна дата от историята на България - посещението на кайзер Вилхелм II в София. След блестящо и сърдечно посрещане на гарата и из града (4 ч. 45 м. в[ечерта] - 5 1/2 ч. в[ечерта]), вечерта имаше поканени в Двореца около

100 г[уши] на динето, дадено в чест на Кайзера и гр[уги] около 100 г[уши] в 10 1/2 ч. в[ечерта] на приема. И аз бях поканен на приема.

След разговорите и срещите: с Т[ехни] Ц[арски] В[исочества] Князете, главнокомандующия, н[ачални]к щаба на Д[ействующата] армия, мнозина министри, депутати и гр., към 11 1/2 ч. бях се спрял на разговор в една група, състояща се от м[инистър] председателя г-р Радославов, м[инистър] Д. Петков и депутата Д. Киорчев, когато се доближиха до мен Н[егово] Ц[арско] В[исочество] престолонаследника и полк. Ганчев. Последният ме повика по-близо до двамата и ми казаха, че ще ме представят на кайзера. Тръгнах след тях. Минахме през салона, дето Н[егово] В[еличество] Царя седнал приказваше с Кюлман, гърж[авен] секр[етар]. Спрях се малко пред тях и с поклон ги поздравих. Н[егово] В[еличество] Ц[арят] прекъсна разговора си за малко и ми отговори тв[ърде] любезно. Наблизих вратата на салона, дето кайзерът прав, зел една отворена внушителна стойка, приказваше с непознато мен гражданско лице от опозицията. Пред мен чакаше своя ред зап[асният] ген. Паприков. След няколко минути полк. фон Масов ме заведе близу и ме представи: Н[егово] И[мператорско] В[еличество] кайзера усмихвайки се ми стисна ръката и ми каза: „Не можахме да Ви познаем, защото в Ниш Ви виждахме в гр[уго] облекло, а сега сте в цивилно“ - запита ме за някои войводи и четници, които в Ниш му бяха направили по-силно впечатление едни с външността си, други със знанието на чужди ез[ици]. След това аз изказах благодарностите на всички македонци и признателността на бълг[арския] народ и на храбрата германска армия за съдействието, което дадоха и продължават да дават за освобождението на Македония и обединението на бълг[арския] народ. След това аз му казах:

- Ний македонците сме най-благодарни и целият бълг[арски] народ е признателен на В[аше] И[мператорско] В[еличество] и на храбрата германска армия за съдействието, което дадохте за освобождението на Македония и за обединението на бълг[арския] народ.

- Взаимната помощ е дълг на съюзниците. Ние се считаме щастливи, че можахме да съдействуваме за освобождението на измъченото македонско население и за обединението на тер-

зания от векове и разпокъсан бълг[арски] народ.

- Доволни ли сте от станалото досега, запита ме кайзерът.

- Много доволни сме, В[аше] И[мператорско] В[еличество].

- След срещите ни в Ниш станаха мн[ого] нови събития, благоприятни за България.

- Да, В[аше] И[мператорско] В[еличество]: нещо пожелах на Сърбия, поразена и заслужено е наказана и Румъния за подлостта, която извърши тя срещу България през 1913 г. при измяната спрямо Съюза.

- Да, тя е наказана мн[ого] заслужено и добре.

- Още един нов неприятел на съюза се яви на Балкана, това е Гърция, вековният заклет враг на Бълг[ария].

- И с нея ще се разправим, каза с енергичен тон Кайзерът. Погледна в тоя момент ордените ми, в сред които личеше Железният кръст II ст., с който благоволи да ме награди чрез Н[егово] В[еличество] Царя при срещата в Ниш, Нишката среща¹ и ми каза: „Заповядахме да Ви предадат ордена, с който Ви награждаваме.“

Поблагодарих му за това ново внимание спрямо мен.

Стисна ми пак засмян ръката и ми каза: „Предайте нашите поздравии на генерал Протогеров, когото виждах преди малко, и на другарите Ви.“

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 169-170. Оригинал. Ръкопис.

Днес, 25 декември 1917 г. (10 - 10 1/2 ч. с[утринта]) виждах м[инистър]-председателя г-р Радославов (в Минист[ерския] съвет). На въпросите ми: „Как вървят преговорите?“ той отговори: „Лошо, много лошо. На руското предложение без анексии и без обезщетения, германци, австрийци и турци са се съгласили. Настояват нам и ние да дадем декларация, че сме съгласни, та на тая база русите да поканят, в 8-дн[евен] срок, и техните съюзници да земат участие в преговорите за общ мир. Ние настояхме за нас да се счита, че не вършим анексии, а национално обединение, като присъединяваме области, признати за български, обаче нашите съюзници не допускат да направим това възражение, защото се боят да не станем ние при-

1. Следва зачертаният текст „на 5 януар“.

чина за скъсване преговорите. Аз ето какво телеграфирах снощи на Попова“: (Прочете ми копие от добре редактирана телеграма в смисъл) „Българският народ влезе в тая велика война и даде скъпи жертви за своето обединение. Ако нашите съюзници не успеят да защитят нашите законни и справедливи искания, като се преговаря сега отделно само с русите, колко по-малко ще могат стори това пред една обща конференция. Такъво отнасяне спрямо нас ще погребее тук тая политика и пр.“ Запитах г. Радославов: „Нашето възражение направено ли е в общо събрание и какво отговорили на това русите?“ Той ми отговори: „Това ми е мъчно мен, че съюзниците не ни позволяват да внесем нашето възражение в общите събрания, та там да го отхвърлят русите, а те предварително го отхвърлят. Вагабонти излезнаха германците. Обещават ни германци и австрийци срещу нашата декларация, че сме съгласни с тая формула: без насилствено присъединяване и без обезщетявания, Кюлман и Чернин да ни дадат от името на своите правителства следната декларация.“ Почна да чете дълга телеграма от м[инистър]р Попов: „Герм[анският] секретар фон Кюлман от име на Импер. Прав[ителство] и австр[о]-унг[арския] м[инистър]р граф Чернин от име на Крал[ското] и Импер[аторското] Австр[о]-Унгар[ско] правит[елство] се задължават пред българското правителство да подкрепят България със сички сили и средства, за да реализира тя своето национално обединение, съгласно сключените досега с нас договори и спогодби“... Продължава да чете дългата телеграма на Попова: „По наше настояване се прибави вместо думата анексии - насилствено¹ присъединяване“ (друг израз на немски). Попов продължава: „Снощи седях до главния руски делегат Йофе и заведох с него следния разговор:

- Добре е за България да се признае предварително, че тя не върши анексии, а се обединява национално, като присъединява безспорно бълг[арски] земи.

- Не можем да правим за никого никакви изключения, но вие ще можете при плебисцита да си получите сички Ваши земи.

- Как мислите Вие да става плебисцита?

- Като се опразнят завзетите земи от воен[ната] окупация.²

1. Над „насилствено“ Т. Александров е написал „принудително“.

2. Над „воен. окупация“ Т. Александров е написал „(войските)“.

- Ами когато градовете са населени с друга националност, а хинтерланда с друга, кое ще се зема във внимание?

- Разбира се хинтерланда, защото градовете живеят от хинтерланда.“

М-р Попов продължава телеграмата в смисъл: „Като зехме пред вид новата прибавка - без принудително присъединяване, второ, декларациите на съюзниците германци и австрийци, трето, че Англия и гр[угите] няма да се съгласят на плебисцит за колонии, и четвърто, че ако България с упорството си стане причина да се прекъснат преговорите, ще се изложи много пред съюзници, и пред врагове, и пред неутралните, ние сички делегати сме на мнение, че трябва да приемем декларациите на Германия и Австрия и да се съгласим с новата поправена формула“...

Радославов каза: „Аз не мога да реша сам този въпрос, затова свиках сега Минист[ерския] съвет да реши какво да правим.“

Аз казах: „Мисля, че е добре ние на секи случай да си направим в общо събрание нашите възражения, макар да бъдат отхвърлени; за сетне може да ни послужат.“ Запитах: „Не мислите ли да искате подобна декларация и от Турция?“ Р[адославо]в отговори: „Като имаме от Германия и Австрия, няма нужда да искаме и от Турция.“

На запитването на Р[адославо]в: „Какво мислите за плебисцита?“, отговорих му: „За Македония ние сме зели известни мерки и вярвам, че можем да бъдем напълно сигурни; след сичко сторено в Добруджа, и за там вероятността е голяма да спечелим; в Драма, Кавала, Сяр, въпреки факта, че с последното обезоръжаване и с грубото третиране на населението там сме изгубили напълно симпатиите, които имахме от мирното турско население, като се повърнат сички българ[ски] бежанци в този край и като се поработи умело, пак е много вероятно да спечелим, но за Моравско, след сичко, което стана там, при един референдум сигурно ще изгубим. А за нас е една голяма необходимост да имаме обща граница с Унгария, за да сме освободени малко от обръча, който ще ни стяга от страна на нашите ожесточени съседи врагове: Сърбия, Румъния и Гърция, към които винаги ще клоним и Турция.“

„Да, каза Р[адославо]в, много грешки станаха там, но ще

видим.“

Напомних на г. м[инистъ]ра, че трябва да се ускори изпращането за Копенхаген - Петроград Борис Симигов, шир[ок] социалист, близък другар на Троцки. Той отговори: „Нека замине още в сряда с балк[анския] вл[ак].“ Помолех го да се изпратят по-скоро и повече хора в Петроград. Той потърси да ми покаже списъка от 10 души, за които са решили в Мин[истерския] съвет на 23 т. м. да ги пратят в Петрогр[ад]. Не намери списъка и каза „Асът някои от тях се отказват, дайте ми Вие списък и ще ги пратим.“ Бях му спомнил за майор Преславски, Мих. Монеф и гр. За последния каза, че той ще бъде необходим за плебисцита в Македония. След мен дойде при Р[адославо]в Н[егово] Ц[арско] В[исочество] Наследника.

Т. Александров

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 184-185. Оригинал. Ръкопис.

София, 30 декември 1917, г., 10 1/2 - 11 3/4 ч. с[утринта]
Срещата стана днес 30 декември, неделя, в 10 1/2 - 11 3/4 ч. с[утринта].

Т. Александров

Паметна бележка

1. Разединение, желание за лесно забогатяване, демагогия.
2. Преговорите за мир и България:
 - а/ Съветници при делегатите - професорите г. г. Милев, Милетич, Иширков, Йорд. Иванов и инж. Загорски.
 - б/ Комитет за изучаване българските земи книжки № № 1, 2, 3, 4, 5 и 6 по 2 екз.
 - в/ Изпращане повече хора в странство (и в Америка) (Вписване в бюджета по-голям кредит за тази цел).
 - г/ Издаване книжки в защита на българското дело на 5 езика: френски, немски, английски, руски и български. (Книгоиздателя поруч. Паскалев - субсидия 30-40 хиляди лв.)
3. Плебисцит - подготовка за секи случай:
 - отнета от сърбите,

Македония - отнета от гърците - Кавала, Драма, Сяр, Воден, Енидже, Лерин, Костур
- за отнемане " "

Моравско - Тимошката долина - Обща граница с Унгария.
Добруджа.

4. Турците с англичаните - сондажи за сепаративния мир.

5. Берн - Отношенията между г. Пасарев и г. полк.
Червенаков.

6. Хербст - професор Милев.

7. Дирекцията за СГОП - Законопроект.

8. Интервюто на Н[егово] В[еличество] Царя пред професор Шраус. (Интерпелация от опозицията).

9. Ордени за турците и за Л[удвиг] Розелиус, Лукаш фон Кранх и Костенц.

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 181. Оригинал. Ръкопис.

4. I. 1918 г., 7-9 ч. В[ечерта]

Рачо Спиране балк[анския] влак - куфара с пълномощ[ията]
Изгонване експертите и Анастасов в Пред-л.
Телеграмите - не сам той (Попов) - атласът на
Ризова

Резервата по „без анексии“...

Нежеланието у четиримата гр[уги] да гойдат
професорите

„Какво лайно настъпихме, как ще го мислим“

В София без позволение...

Кюлман „Сепаративния“ мир с русите - Кюлман

Русите да признаят нашите граници - L'unification¹
de la Bulgarie ne constitue pas l'annexion¹

1. Черния Таят

Кюлман-Хофман-Попов-Розенберг-Холубович
Дезавуиране на г. г-р Р[адославо]в

Марков Отворете въпросите за Добруджа? Глав[ата]
квартира

1. Обединението на България не представлява анексия (фр.).

2. Делегатите от Добруджа
Нови делегати (Тончев и др.)
Добруджа отделна република? (Марков)

Точков Македония отделна република? (Берлин) Д. Тончев
3.

Ганчев Интриги

4. „Въпросът за Добруджа не подвизнат още“
„Ти не бива да ми говориш като немец“

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 126. Оригинал. Ръкопис.

[София], 4 март 1918 г., 5 ч. вечерта

По телефона (№ 18) от Мин[истерския] съвет говорих по
телефона с ген[ерал] Протогеров и се установихме да пиша
писмо на Н[егово] Ц[арско] В[исочество] Престолонаследника,
което и сторих в 5 ч[аса] в[ечерта].

Тодор Александров

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 132. Оригинал. Ръкопис.

София, 17 март 1918 г.

От Гюмюрджина съобщават с писмо от 8 т. м. имената на
главните войводи на турските чети в тоя край, както следват:

1/ Сюлейман Зааде от Езридеренските села, движи се с 25
души четници из Езридеренска околия и Мастанли,
Гюмюрджински окръг.

2/ Юзир Чауш с 15 души, движи се понякога и с 25-30 души
четници турци. Върлува повечето около Кушукавашка околия,
прескача и в Суфлийските села Хибилево и Мерекс и село Къзър,
Гюмюрджинско.

3/ Юсеин Чауш движи се из Гюмюрджинска околия повечето
из планинските места към Кирилика и Аландаа.

4/ Братя Шаламетови от Пашмаклийско, които върлуваха
още от Балканската война, но те преди няколко гена са се

предали и околийският началник в Пашмакли им дал оръжие да преследват другите турски чети. При все че им са дадени пушки, но надали ще направят това.

Има и други турски четички, но те се движат по 3-4 души; сигурно те се отделят от горепоменатите чети, натоварени с работа и после пак се събират.

Тия чети са съставени от дезертъори от отряда на Фуад бей и на турските дивизии, които действували по-рано на Серския фронт. Но в удобен момент те могат да бъдат използвани и за политическо движение против България и в полза на Турция от агентите на Младотурския комитет, каквито има много в Беломорския край (Драмската в[оенно] и[нспекционна] област).

За очистиването на тия засега разбойнишки чети и за туряне в известност сички оръдия на Цариградските конспиратори (против България) в тоя край, необходимо е да се земат следните мерки:

1/ Да се поканят сички турци дезертъори от турските части (от милицията в Гюмюрджинско и от полка в Македония) да се явят в известен кратък срок да служат в българската армия. Мнозина от дезертъорите били готови да се легализират и да служат в българската армия, стига да се уверят, че няма да бъдат наказани за досегашното си дезертъорство.

2/ Да се командирова за 1-2 месеца в Гюмюрджинско Н-к щаба на Моравската в[оенна] инспек[ционна] област полк. Дървингов, който има вече нужната опитност, за да организира унищожаването на неприятели се до обявения срок разбойници, както и да разузнае и състави списъци на оръдията на Мл[адо]-турския комитет, за да се земат навреме срещу тях нужните мерки.

3/ Да се дадат в разположение на полк. Дървингов 40-50 души бивши войводи и четници от тоя край, които познават местните условия там, както и 2-3 планински взвода от ония, които действуват в Моравско.

4/ Сички мерки, които ще се предприемат в Гюмюрджинско, ще трябва да бъдат легални, облечени в законна форма и в съгласие с правителството, респект. м[инистър]-председателя г. д-р В. Радославов и Глав[ната] квартира, респект. Главнокомандующия г. генерал-лейтенант Жеков.

Изпратено днес и на Главнокомандующия

Т. Александров

I. Д-р В. Радославов

1/. Обезмитяване вещите за турците¹

2/. Тюфекчиев-Бакладжиев

Вещи, пушки, интернир.

3/. Пушките за Турция - ст[арши] стражар Даме Мартинов (8000 лв.) купува пушки за турците.

4/. За книгата - сръбските зверства (Хербст).

5/. Разговор с Баучера - 400 лири на The Near East.

6/. Д-р Николов - парична помощ.

7/. Изпращане хора в странство.

8/. Пера Попович - 200-300 лв. помощ.

9/. Заплата на свещ[еник] К. Апостолов.

II. За освобождаване Славе Иванов

Военния прокурор и Чуклев.

III. За назначаване Ангел Узунов - книговодител в Зем[еделската] банка в Кюстендил.

IV. Клането в Радовиш

V. Разпит на Слави

VI. Каназирев.

1/. Нота за кланетата в Радовиш, Каменица и пр.

2/. Баждарев

3/. Хора в странство - Милетич и гр.

4/. Проток[ол] от Соф[ийския] ком[итет] за бежан[ците] - да се дава храна на семейст[вата] на взетите войници.

5/. Дервиш - Хума.

ЦДИА, ф. 1933, оп. 2, а. е. 8, л. 3. Оригинал. Ръкопис.

1. Целият ред е задраскан от Т. Александров.

Жандармите в Кратовско са говорили на селяните:

„Вие отказвате, че има чети тука, но скоро ще видите, когато ще дойдат и други - от България и като почнат да се бият те помежду си.“

Изглежда, че за това има някое споразумение между сръб[ското] и бълг[арското] правителство и са предизвестили с писма

сички жандармски постове в Сръбска Македония.

17/VI 1920 г.

На 1 т. м. в с. Мужково, Кратовско, имало сватба. Били са на сватбата и сръбските жандари от кулата при с. Кнежево. Те са се опили много и един от тях в пияно състояние е стрелял с пушката си и наранил тежко бившите председатели Йован Георов и Антония Илиев и един жандар - Драгутин.

Разбира се, че за това не е получил и няма да получи никакво наказание.

ЦДИА, ф. 1933, оп. 2, а. е. 8, л. 1. Оригинал. Ръкопис.

ЧАСТ ВТОРА

КОРЕСПОНДЕНЦИЯ

С

ЦАР ФЕРДИНАНД,

КНЯЗ БОРИС И

МИНИСТЪР - ПРЕДСЕДАТЕЛЯ

Д - Р ВАСИЛ РАДОСЛАВОВ

ПРЕЗ

ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

1915 - 1918

№ 1. Визитна картичка на Т. Александров, изпратена до д-р Васил Радославов за назначаването на Христо Димитров за касиер на Комисията за прехранването на семействата на войниците от 11 Македонска дивизия. София, 11 септември 1915 г.

Уважаеми г. Министър-Председателю,
Приносителят - Хр. Димитров е избран за касиер на Комисията от Македонските братства, която се грижи за прехранване семействата на крайно бедните войници от 11 Македонска Дивизия.

Моля, имайте добрината да му дадете, 10-15000 лв., за тая цел.

София,

11/IX 915 г.

ЦДИА, ф. 313, оп. 1, а. е. 22, л. 2. Оригинал. Ръкопис.

С почит:

Т. Александров

№ 2. Писмо от Т. Александров до княз Борис Търновски с молба да бъде приет заедно с д-р Димитър Точков. София, 10 октомври 1915 г.

До Негово Царско Височество

Княз Борис Търновски,

Престолон[аследник]

Пристигнах в София за 1 ден. Ползвам се от случая да¹ В[аше] Ц[арско] В[исочество] да благоволите да ни приемете заедно с г. д-р Д[имитър] Точков, за да Ви изложат² дадени обяснения по един важен, актуален въпрос.

Ваш предан

Тодор Александров

[Долу с молив е изписано]: „Отговори чрез ген[ерал-лейтенант] С[ава] Савов, че предпочита да ме приеме сам.

Тодор Александров“

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 135. Чернова. Ръкопис.

1. Следва задрасканата дума „Ви“.

2. Думата е задраскана в текста.

№ 3. Писмо от Т. Александров до цар Фердинанд за влошените отношения между Главната квартира и българското правителство, отразяващи се върху българо-германските отношения. Б. м., 1916 г.

Ваше Величество,

Нашите приятели от Германия - представители на индустриалния съюз там, неуморно работиха, както е известно¹ на Ваше Величество, за постиганатото разбирателство с мощна Германия. Те разбраха добре жизнените интереси на България и най-усърдно се грижеха да бъдат те удовлетворени. В това направление и сега продължават² да проявяват голяма дейност. Благодарение на тяхната подкрепа можа също да се постави в бойна готовност Македонската дивизия и партизанските отряди.

За всичко онова³, което досега са направили те за България и за да бъдат насърчени занапред да работят по-усърдно, би трябвало по нашето скромно мнение да им се укаже един израз на благодарност. Това може да стане, като благоволи Ваше Величество да ги удостои с подходящи декорации.

Осмеляваме се да отправим тази молба, защото сме под впечатлението, че това отличие се очаква да бъде направено.

Ако благоволите Ваше Величество да удовлетвори нашето ходатайство, покорно молим да бъде възложено на нашия другар д-р Д[имитър] Точков, който наскоро ще замине като наш делегат за Берлин, да им предаде въпросните отличия.

Възползуваме се от случая да поднесем на В[аше] В[еличество] кратко изложение на въпросите, повдигнати в приема, с който биде удостоен тия дни нашият другар Т. Александров.

Сме на Ваше Величество

Искрено предани:

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 189. Оригинал. Ръкопис.

1. Следва задрасканата дума „това“.

2. Думата е написана над задрасканите думи „не престават“.

3. Следва задрасканата дума „обаче“.

№ 4. Писмо от Т. Александров до цар Фердинанд за влошените отношения между Главната квартира и българското правителство, отразяващи се върху българо-германските отношения. Б. м., [1916 г.]

Ваше Величество,

При съдбоносни за отечеството моменти или при известни нередовности и злоупотребления вътре в страната, винаги сме се осмелявали да обезпокояваме Ваше Величество писмено или устно, за да излагаме нашето скромно мнение, плод на обстойно проучване на важните актуални въпроси с най-близките ни другари. И сега, при новите усложнения, които може да наложат нови изпитания и жертви на блг[арския] народ, считаме за свой дълг да помолим най-почтително В[аше] В[еличество] да благоволи да даде внимание на изложените тук обстоятелства¹, които грозят да изложат на опасност отечеството след досегашните бляскави политически и военни успехи, постигнати благодарение на мъдрото ръководство на държавния кораб на В[аше] В[еличество], на грамадните материални, морални и кръвни жертви, дадени от блг[арския] въоръжен народ и на ценното съдействие, оказано от нашите съюзници.

Известно е на В[аше] В[еличество], че отношенията между Глав[ната] квартира и правителството resp. между главнокомандующия от една страна и министър-председателя и министъра на войната, от друга - бяха отдавна недобри, обаче от известно време те останаха крайно обтегнати. Това не може да се укрие от населението и войската и се отразява много зле както върху вътрешното положение в страната, тъй също и върху духа на войниците и на фронта. (От обявяване[то] на войната досега има около 50 000 бегълци от армията). Тия лоши отношения са причина да се намалява нашето значение пред съюзниците ни². Триенятия между Глав[ната] квартира и правителството или между военните власти и гражданските чиновници са една от главните причини, за да може да се уреди въпросът за прехраната: войските на фронта се хранят твърде слабо и нередовно, македонското население гладува (има вече много смъртни случаи от глад), прехраната на населението и в старите предели на царството е затруднено, а всичко това убива духа на войника и ако не се

вземат най-бързи мерки, за да се поправи това зло, катастрофата е очевидна и неизбежна.

Несъгласието между Глав[ната] квартира и правителството даде повод на нашите инак доблестни съюзници, германците, да изменят поведението си спрямо България: докато в началото те оценяваха добре принесените³ в полза на съюза услуги от българската намеса във войната и бяха много внимателни спрямо нас, българите, след като узнаха нашите вътрешни недъзи и слабости⁴, почнаха да се отнасят недобре спрямо нас. Те се стремят да намаляват нашето значение, омаляважат нашите заслуги, постепенно отнемат командването на нашите войски от ръцете на нашата Глав[на] квартира, почват да се месят във вътрешните ни работи и е опасно, че в края няма да защитят достатъчно енергично нашите законни права над придобитите със силата на оръжието и по договори - стари и непоробени български земи. Това се дължи до голяма степен на обстоятелството, че правителството и Глав[ната] квартира в борбата си един срещу други в известни случаи напоследък почнаха да прибавят до съдействието на германците.

Безконтролният износ на хранителните продукти и сурови материали от Македония, Моравско и стара България и оставяне[то на] страната ни с недостатъчни хранителни припаси, назначаването на кюстенджанския германец военен губернатор, спогодбата да не получим никаква част от необходимите за нас хранителни продукти от завладените с общи усилия и жертви Добруджа и Влашко и др. под. са последствия главно на тоя антагонизъм между правителството и Глав[ната] квартира. Много политически и икономически въпроси се разрешаваха неблагоприятно за България, защото не се решават с предварително споразумение⁵ между правителството и Глав[ната] квартира.

При това несигурно⁶ положение в България появява се и турската опасност. Турците водят вече усилена пропаганда всред турското и мохамеданско население в Македония и Албания за автономията на тия две области с мохамедански принц. Те⁷ агитират пред турското население в Гюмюрджинско⁸ и пред съюзниците ни, за да си възвърнат досегашния Беломорски край на царството.

Неблагоприятното вътрешно положение, външните опасности и слабите изгледи за скорошен мир налагат пълно единение между всички фактори в страната.

В много случаи на неблагоприятни политически затруднения, на вредни икономически обвързвания и на вътрешно отслабване, непременната намеса на Ваше Величество на подобни важни въпроси е спасявало България. И сега погледите на българския народ са обърнати към Ваше Величество за отстраняване на злините, които угрозават отечеството.

Много верно преценява положението Ваше Величество, като счита крайно вредна промяната сега на м[инистър]-председателя г-р В[асил] Радославов и на главнокомандующия, защото това ще се отрази зле върху духа на войската, ще убие вярата в населението вътре в страната, може да се изтълкува зле от нашите съюзници и ще се използва в наша вреда от нашите врагове. Необходимо е, обаче, да се стори всичко възможно да се създаде, ако не пълно единство, поне по-голяма близост между м[инистър]-предс[едателя] и главнокомандующия, като се стараят те занапред със взаимни усилия под умелото ръководство на Ваше Величество 1/ да отстранят или намалят вътрешните търкания и недъзи, 2/ да уредят във възможно кратко време най-важния въпрос - **прехраната на войската и населението**, като за тая цел назначат диктатура по прехраната (от 2-3 енергични лица), както е почти във всички воюващи държави, понеже от формирания с толкова грижи Цент[рален] комит[ет] за ст[рански] гр[ужа] и об[ществен]а пр[егледливост] нищо не излезна досега, 3/ да взимат задружно нужните противомерки за отстраняване външната опасност (мислим, че е нужно⁹ да се реагира срещу малките своеволия и посегателства, вършени от германци и турци, за да не се разширяват и вземат опасни размери) и въобще да се направи всичко възможно за благополучното завършване [на] великото народно дело - обединението на българското племе под скуп[ен]търа на Ваше Величество.

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 142-143. Оригинал. Ръкопис.

1. Над „обстоятелства“ Т. Александров е изписал „факти“, което е зачертал.

2. Следва задрасканата дума „така“.

3. Първоначално е изписано „пренесените“, което е задраскано.

4. Следва задрасканата дума „те“.

5. Следва задрасканото „и“.

6. Думата е написана над задрасканото „затруднено“.

7. Следва задрасканото „вод“.

8. Първоначалният текст, който е зачертан, е „Гюмюрджинският край“.

9. „Нужно“ е изписано над думата „необходно“, която е задраскана.

№ 5. Писмо от Т. Александров до цар Фердинанд, с което изразява протеста си срещу опасността мини Перник да се предадат на Германия. София, 2 декември 1916 г.

Ваше Величество,

Правителството приготвява предаването на линията Перник на чуждестранния банков синдикат. На Ваше Величество е известно броженето, което се повдигна на времето из цялата страна поради това отстъпване на най-голямото природно богатство, което служи за повдигане на народното стопанство. Сега, когато всички държави тургат ръка върху частните предприятия, за да постигнат по-добре военните цели, правителството върши фатална грешка, като отстъпва едно свое държавно имуществено на частни дружества. Опасяваме се, че това прибързване с предаването на мината, за което за най-голямо наше съжаление замесват и името на Ваше Величество, може да предизвика нови вълнения, които ще се отразят върху духа на армията и ще увреди бъдещите отношения със съюзниците, още повече, че предаването на мините ще стане съгласно едно тайно писмено задължение на министъра на финансите, направено мнимо договора и без знанието на Народното събрание.

Ако при днешните приятелски отношения с Германия правителството не може да спаси за България това богатство, желателно е поне да не се замесват престижът на Короната и Династията в тая сделка.

Поради това осмеляваме се да помолим най-покорно Ваше Величество да благоволу да се намеси, за да се отложи отстъпването на мината, което да стане при мирна обстановка, та да не излага светлата Особа на Ваше Величество.

Ако се касае само за засилване производството, което сега

може силно да интересува Главното командване и правителството на нашата доблестна съюзница Германия, това може да се постигне и с милитаризирането на миналата при евентуално съдействие на германски специалисти, но от името [и] за сметка на българската държава.

За другарите:

Тодор Александров

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 138. Оригинал. Машинопис.

№ 6. Писмо от Т. Александров и ген. Ал. Протогеров до цар Фердинанд с молба да бъдат приети за разговор по кризата в отношенията между Главната квартира и правителството, отразяващи се на отношенията със съюзниците. София, 26 февруари 1917 г.

Ваше Величество,

При съдбоносни за Отечеството моменти или при известни нередовности и злоупотребления вътре в страната, винаги сме се осмелявали да обезпокояваме Ваше Величество писмено или устно, за да излагаме нашето скромно мнение, плод на обстойно проучване на важните актуални въпроси с най-близките ни другари. И сега, при новите усложнения, които могат да наложат нови изпитания и жертви на бълг[арския] народ, когато отношенията между правителството и Главната квартира геср. между м[инистър]-председателя и главнокомандующия са крайно обтегнати, когато въпросът за прехраната стои още неуреден и бърка за водене [на] военните операции, като причинява същевременно глад и отчаяние вътре в страната, когато отношенията ни с нашите инак доблестни съюзници, германците, са много влошени, когато турците почнаха противно на България агитации и когато в Моравско сърбите са подвизнали четнишко движение (въстание), считаме за свой дълг да помолим най-почтително В[аше] В[еличество] да благоволи да ни приеме и изслуша по изложения дотук и др. под. важни и спешни въпроси.

Знаем, че от известно време В[аше] В[еличество] страда и се измъчва много от тежка болест, за което искрено съжаляваме и съчувствуваме, но предвид важността на въпросите, в интерес на Отечеството и Династията, най-покорно молим

В[аше] В[еличество] да благоволи да [ни] удостои с прием¹ и да ни изслуша лично.

Най-искрено предани на Ваше Величество

Протогеров
Александров

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 141. Чернова. Ръкопис.

1. Следва задрасканият текст „по възможност по-скоро“.

№ 7. Писмо от Т. Александров до княз Борис Търновски с молба за аудиенция. София, 22 март 1917 г.

Ваше Царско Височество,

В свързка с някои важни въпроси от вътрешен и външен характер, почтително моля В[аше] Ц[арско] В[исочество] да благоволи да бъде приет и изслушан.

На В[аше] Ц[арско] В[исочество] най-искрено предан
Тодор Александров

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 179. Чернова. Ръкопис.

№ 8. Писмо от Т. Александров до княз Борис Търновски с повторна молба за аудиенция. София, 26 март 1917 г.

В[аше] Ц[арско] В[исочество],

Повторно моля най-почтително В[аше] Ц[арско] В[исочество] да благоволи да ме приеме и изслуша по някои важни и бързи въпроси.

Съм на В[аше] Ц[арско] В[исочество] завинаги най-искрено предан:

Тодор Александров

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 140. Чернова. Ръкопис.

№ 9. Писмо от Т. Александров до цар Фердинанд с поздравления по случай 30-годишното му царуване. София, 15 август 1917 г.

Негово Величество Фердинанд I, цар на българите

Като поднасям на Ваше Величество своите най-почтителни поздравления по случай щастливото приключване тридесетте години от царствуването на престола на българските царе, прекланям се пред проявените през това време силна воля, постоянство и удивителна енергия в преследване делото на народното обединение.

В сравнително кратко време Ваше Величество с голямо умение и такт успяхте да превърнете малкото и слабо васално Българско княжество в добре уредено, силно и независимо Царство и да обедините всички поробени български кѐтища в една велика балканска държава.

Дано Всевишния дарува дълъг, честит живот на Ваше Величество, царя освободител на Македония и обединител на българското отечество, за да завършите щастливо воденото досега народно дело.

Искрено предания на Ваше Величество

ул. Гурко 22

15/VIII [1]917 г.

Тодор Александров

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 152. Оригинал. Ръкопис.

№ 10. Телеграма от цар Фердинанд до Т. Александров с благодарност за поздравленията по случай 30-годишнината от царуването му. Евксиноград, 20 август 1917 г.

Трогнат от предишните Ви приветствия и хубави пожелания, благодаря Ви най-горещо.

Царят

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 149. Бланка. Ръкопис.

№ 11. Телеграма, изпратена от името на Т. Александров и ген. Ал. Протогеров до цар Фердинанд за искана аудиенция за продоволствена криза и намерението на Протогеров да си подаде оставката като директор на СГОП. Б. м., септември 1917 г., 2 1/2 ч. сутринта.

Генерал Протогеров и Т. Александров не знаейки за отпътуването на В[аше] В[еличество] и на Т[ехни] Ц[арски] В[исочества], молеха за бърза аудиенция при Н[егово] Ц[арско] В[исочество] Престолонаследника по важни и неотложни въпроси от вътрешен характер.

Като им казах за внезапното заминаване, помолиха ме да телеграфирам шифровано и бързо следното:

Генерал Протогеров е решил да си подаде оставката поради голямото противодействие, което среща¹. Преди да подаде обаче готовата вече оставка, той с Тод[ор] Александров искаха аудиенция при Н[егово] Ц[арско] В[исочество] Престол[онаследника], за да изложат подробно причините за това и начина, по който може да се спаси страната от опасна² продоволствена криза и може би от катастрофа. Ако закъснее връщането на В[аше] В[еличество] и Н[егово] Ц[арско] В[исочество] [Престоло]наследника, те са съгласни да дойдат там с първия влак.

Молят най-почтително за бърз отговор, защото работата не търпяла никакво отлагане, тъй като след 24 часа трябва да връчи оставката си.

[В горния ляв ъгъл на листа с молив е добавено:] „Евксиноград поради болестта на царицата“.

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 176. Оригинал. Ръкопис.

1. Следват задрасканите думи „от м[инистър]-председателя“.

2. Думата е написана над задрасканата дума „явна“.

№ 12. Телеграма от цар Фердинанд до Т. Александров с благодарност за изказани съжаления за болестта на царицата. София, 21 септември 1917 г.

Благодаря Ви най-сърдечно за участието, което взехте в голямата ми скръб.

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 150. Бланка. Ръкопис.

№ 13. Покана от цар Фердинанд до Т. Александров за прием в двореца. София, началото на октомври 1917 г.

Покана

По заповед на Негово Величество Царя Маршалът на Двора има честта да покани господина Т[одор] Александров да присъствува на приема, който ще се даде в Двореца на 11-и октомври 1917 г. в 10 1/2 часа вечерта.

Облекло: фрак и декорации или военна форма.

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 177. Бланка. Печатно и ръкопис.

№ 14. Писмо от Т. Александров до княз Борис Търновски за необходимостта от промени в правителството на д-р В. Радославов. София, 17 октомври 1917 г.

Ваше Царско Височество,

Приятен¹ дълг ми е да изкажа на В[аше] Ц[арско] В[исочество] моите сърдечни благодарности за оказаното внимание към мен: с покана на ресепцията и с представянето ми на Н[егово] И[мператорско] В[еличество] Кайзера и да уверя В[аше] Ц[арско] В[исочество] в искрената ми преданост към Отецеството и Династията, която е емблемата на националното² обединение, страж за вътрешното уреждане и преуспяване както и за всестранния напредък на обединена и силна България.

Няколко пъти търсих случай да изкажа устно чрез В[аше] Ц[арско] В[исочество] някои нови данни за лошото вътрешно положение, за големите триения с нашите съюзници - германците, за липса на запаси с храни за войската и гр[уги] под[обни]. Като не ми се удаде случай за това, осмелих се да пиша тия няколко реда.

Другарите и аз много пъти молихме Н[егово] В[еличество] Ц[аря], В[аше] Ц[арско] В[исочество] и министър-председателя за една промяна в кабинета на двете фатални за икономическата независимост на България личности - министрите Тончев и Найденов и заменяването им с лица пак от либ[ералните] партии, но да бъдат честни и неопетнени с нищо досега.

С голямо задоволство узнаваме, че Н[егово] В[еличество] много отдавна³ е съзнавал също тая неотложна необходимост и е настоявал за това, обаче неговите благородни стремления са се разбивали от силното противодействие на министър-

председателя. За голямо наше учудване и съжаление напоследък м[инистър]-пред[седателят] д-р Радославов и м[инистър]р Тончев много са се сблизили и има силни улики, че те вършат заедно всичко - и добро, и лошо. Лошото вътрешно положение⁴ у нас увеличава недоволството вътре в страната, убива духа у войниците на фронта и което е много опасно за бъдещето на Царството, почва да се отразява зле върху авторитета и популярността на Династията⁵ особено като се знае, че вътрешните врагове на последната⁶ и България, продължават да вършат подземно своята разрушителна работа.

Преди няколко седмици за последен път направих опит да съглася м[инистър]-пред[седателя] за такава промяна. Говорих за същото и на м[инистър]р Петков. Какво беше обаче моето учудване, когато след няколко дена само почна из улиците и кафенетата да се приказва главно от приятелите на м[инистър]р Тончев - Ставри Наумов и Ж[еко] Бакалов, какво аз съм ходатайствувал вместо Тончев финансов м[инистър]р да бъде д-р Точков.

Научих, че тая интрига е станала със знанието на Н[егово] В[еличество] Ц[аря] и В[аше] Ц[арско] В[исочество]. Това е една несполучлива диверсия, пусната от⁷ м[инистър]р Тончев. Подобно мнение аз не само не съм изказвал пред никого, но и никога не съм помислювал даже, защото познавам добре тая с лоша репутация личност (д-р Точков) и от 5-6 месеца с тоя г-н аз съм скъсал всякакви връзки⁸ и почти съм успял да го изолирам и отстраня от нашия кръг, обстоятелство отдавна известно на м[инистър]-председателя.

Намерих за нужно да явя горното на В[аше] Ц[арско] В[исочество] и да Ви помоля да го донесете до знанието на Н[егово] В[еличество] Царя.

Като се надявам⁹ и да мога при удобен случай да осветля устно по-подробно В[аше] Ц[арско] В[исочество] както по тоя, тъй и по гр[уги] въпроси.

Оставам завинаги най-искрено предания

Тодор Александров

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 171-172. Чернова. Ръкопис.

1. Изречението започва със зачертаните думи „преди всичко“.

2. Над „националното“ е изписана незадрасканата дума „народното“.

3. Следва задрасканата дума „също“.
4. Следват зачертаните думи „на работите“.
5. Следват зачертаните думи „още повече“.
6. Следва зачертаният текст „които съзнателно или не са врагове“.
7. Следва зачертаната дума „чрез“.
8. Следва задраскан нечетлив текст.
9. Следва задрасканият текст „че при удобен случай“.

№ 15. Писмо от Т. Александров до княз Борис Търновски за необходимостта проговолствените въпроси на армията да не се разискват публично в камарата. Б. м., 17 октомври 1917 г.

Ваше Царско Височество,

В Н[ародното] събрание днес ще определят деня за разглеждане на някои интерпелации на опозицията. Понеже при разглеждане някои от тях, особено ония по прехраната, възможно е да се изнесат известни данни като напр[имер], **че във всичките складове няма¹ никакви запаси храни за войската** и др[уги] под[обни], които е вредно да се знаят от враговете на България, В[аше] Ц[арско] В[исочество] не намира ли за уместно с одобрението на Н[егово] В[еличество] Царя да внуши на м[инистър]-председателя подобни² въпроси да се разглеждат в тайни заседания на Камарата?

Оставам на В[аше] Ц[арско] В[исочество]

Винаги най-искрено предания

Тодор Александров

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 172. Чернова. Ръкопис.

1. Следва задрасканата дума „складирани“.

2. Следва нечетлива дума.

№ 16. Писмо от Т. Александров до г-р В. Радославов за отпускане на хляб за бежанците и кредит за хлебарите. София, 18 октомври 1917 г.

Уважаемый г. Министър-Председателю,

Чаках до 12 ч. да Ви видя.

По Ваша заповед от 2-3 мес[еца] се дава на кредит хляб на бежанците - вдовици, сираци и др. Хлебарите имали да получа-

ват 9-10 хиляди лв. и отказвали повече да дават на кредит.

Понеже м[инистър] Тончев още не е повърнал доклада за моя кредит от 50 хиляди лв., моля Ви да имате добрината да разпоредите врем[енно] да се отпуснат пари от някой гр[уг] кредит, за да се изплати дългът на хлебарите и като се гласува кредитът за бежанците, да се повърнат тия пари.

С почит

Т. Александров

[Резолюция]: „Нека дойде някой при мен да му дам пари за хлебарите.“

Р[адославов]

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 175. Оригинал. Ръкопис.

№ 17. Покана от г-р В. Радославов до Т. Александров за прием във Военния клуб. София, 30 октомври 1917 г.

Министър-председателят има чест да покани г. Т. Александров да участвува на вечерята, която ще се даде днес, вторник, 30 октомврий, на 8 1/2 часа във Военния клуб.

Облекло: фрак и декорации.

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 174. Оригинал. Печатно.

№ 18. Писмо от Т. Александров до княз Борис Търновски с молба за аудиенция по въпроси от външен и вътрешен характер. София, 26 декември 1917 г.

Ваше Царско Височество,

При сегашните съдбоносни за Отечеството и Династията моменти, считам за свой дълг да донеса до знанието на Н[егово] В[еличество] Царя известни данни от външен и вътрешен характер, и мнения по актуални въпроси.

Най-почтително моля В[аше] Ц[арско] В[исочество] да благоволи да ми яви на г. Добровича или на кое друго доверено на Н[егово] В[еличество] лице бих можал да изложа веднага всичко?

Като прося извинение за безпокойствието, което съм принуден да причинявам на В[аше] Ц[арско] В[исочество], оста-

вам забинами най-искрено предан служител на Отечеството и Династията.

Т. Александров

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 182. Оригинал. Ръкопис.

№ 19. Писмо от Т. Александров до княз Борис Търновски, с което изпраща паметна бележка и получени сведения от проф. Н. Милев за лошите отношения между българските дипломати в Швейцария. София, декември 1917 г.

Ваше Царско Височество,

Приятен гълз ми е да приложам тук паметна бележка от въпросите, по които имам честта тая заран да говоря обстойно на В[аше] Ц[арско] В[исочество], както и извадки от писмото на професор Милев от Берн от 4 ноември т. г., които извадки се отнасят до лошите отношения там между пълномощния министър г. Пасарев и военното аташе г. полковник Червенаков.

Оставам на В[аше] Ц[арско] В[исочество]

Завинаги най-искрено предан

Т. Александров

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 183. Оригинал. Ръкопис.

№ 20. Покана от Т. Александров до г-р В. Радославов за вечеря в чест на българския генерален консул в Бремен Лудвиг Розелиус. Б. м., Б. г.

До Господин г-н М[инистър]-председателя
г-р В. Радославов
в града

Чест ни е да Ви поканим на вечерята, която даваме на 4 т. м., в 8 1/2 ч. В[ечерта] в салона на „Юнион-клуб“ на царския генерален консул в Бремен г. Розелиус по случай гостуването му в нашата страна.

С отлична почит:

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 223. Чернова. Ръкопис.

№ 21. Телеграма от ген.-лейт. Н. Жеков, главнокомандуващ Действащата армия, до Т. Александров с поздрав за новата година. Кюстендил, 1 януари 1918 г.

Главната квартира, 1 януари 1918 г., 6,50 ч. В[ечерта].

Благодаря за изпратените приветствия и хубави благопожелания. Нека новата година носи за Вас всичко добро.

Генерал-лейтенант Жеков

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 129. Бланка. Ръкопис.

№ 22. Телеграма от цар Фердинанд до Т. Александров с благодарност за новогодишните поздравления. Муранитвар, 4 януари 1918 г., 8 ч.

Благодаря Ви сърдечно за изказаните ми приветствия по случай новата година.

Царят

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 128. Бланка. Ръкопис.

№ 23. Телеграма от княз Борис Търновски до Т. Александров с благодарност за новогодишните поздравления. София, 11 януари 1918 г.

Двореца София, 11 януари 1918, 2,15 ч. В[ечерта]

Любезните честитявания за светлите празници и преданиите пожелания за полученото повишение ме дълбоко зарадваха. Като благодаря сърдечно, оставам винаги Ваш

Борис Търновски

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 125. Бланка. Ръкопис.

№ 24. Писмо от Т. Александров и ген.-майор Ал. Протогеров до княз Борис Търновски с молба за аудиенция преди отпътуването на делегацията за преговорите в Брест-Литовск. София, 26 януари 1918 г.

Ваше Царско Височество,

В свръзка с преговорите в Брест-Литовск и по дейността на Добруджанската организация и идването на добруджанската делегация тук, най-почтително молим В[аше] Ц[арско] В[исочество] да благоволи да ни приеме преди приема на добруджанската делегация от Н[егово] В[еличество] и преди заминаването на делегатите за Брест-Литовск.

Оставаме на Ваше Цар[ско] Височество

Завинаги най-искрено предани

Ген[ерал]-м[айор] Протогеров

Т[одор] Александров

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 127. Оригинал. Ръкопис.

№ 25. Писмо от Т. Александров до княз Борис Търновски за възникналите разногласия със съюзниците по преговорите с Румъния за Добруджа. София, 4 март 1918 г.

Ваше Царско Височество,

Исканите от съюзниците ни компенсации за Добруджа са невъзможни и крайно обезпокоителни. Начинът на водене преговорите с Румъния и фактът, че съюзниците дружно искат да ни изнудят, са знаменателни.

Само чрез енергично противодействие и с бързи и общи усилия ще може да се спаси България от грозящата я опасност и бъдещето на съюза.

Както при всички съдбоносни за Отечеството и Династията минути, тъй също и сега желаем да бъдем в услуга на Негово Величество и В[аше] Ц[арско] В[исочество], за да допринесем каквото ни е по силите за преодоляване сегашните мъчности.

По тия въпроси желаем да видим Ваше Царско Височество по възможност наскоро, за което молим най-почтително с ген[ерал] Протогеров да благоволи да ни удостоите с тая висока чест.

Ако Н[егово] В[еличество] и В[аше] Ц[арско] В[исочество] намирате за уместно, мислим, че ще бъде от полза в тия важни минути да бъде извикан веднага тук и главнокомандующия, за да може с общи усилия да се преодолее сегашната криза.

В очакване резултата оставам на В[аше] Ц[арско] В[исочество]

Завинаги най-искрено предан

Тодор Александров

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 131. Оригинал. Ръкопис.

№ 26. Писмо от Т. Александров до княз Борис Търновски за мненията на комисията по преговорите с Румъния, за злоупотребите в Скопие и др. София, 12 март 1918 г.

В[аше] Ц[арско] Височество,

Считам за приятен дълг да приложа тук, за сведение на Н[егово] В[еличество] и Н[егово] Ц[арско] В[исочество]:

1/. Препис от 2 писма от г-р Николов до Царицата

2/. 4 листа с аргументи и мнения по актуални въпроси, изработени от специална комисия, изпратени навреме за сведение на нашите делегати по преговорите за мир в Букурещ, дадени също за използване и от пратените със съгласието на м[инистър]-председателя г. г-р В. Радославов лица: проф. Георгов - в Берлин, г. проф. Балабанов - във Виена и г. г. Тодор Павлов и П[анчо] Дорев - в Будапеща.

3/. Един лист с извадки от писмо от Скопие с факти за рушветчилюк и злоупотреба с власт от окр[ъжния] управител г-р Тухов и от полк[овник] Петев там.

Най-искрено предан на Ваше Царско Височество

Тодор Александров

ЦВА, ф. 22, оп. 3, а. е. 227, л. 178. Оригинал. Ръкопис.

№ 27. Писмо от Т. Александров до г-р В. Радославов за издадена книга по националния въпрос в Букурещ и за уреждане на парични сметки за издадени книги. София, 4 април 1918 г.

Уважаеми г. Мин[истър]-Председателю,

Оставам Ви 2 екз. от издадената в Букурещ книга. Ще разпратим чрез Външното М[инистерство] на мнозина от нея.

От дадените напоследък 10 хиляди лв. изразходвани: около 2500 лв. за напечатване тая книга на ромъно-немски и ромъно-

френски, на двамата, които събират документите досега за 2-3 месеца 1500-2000, сега трябва да пратя още 2000-2500 лв.; на Тод[ор] Павлов дадох от тях 2500, разписката за които е у Вас.

Моля, имайте добрината да дадете бележка до сметководителя да брои 2500 лв. дадени на Павлов и сумите срещу разписките на Протогеров.

Благодаря Ви предварително.

София,
4/IV 918 г.

С почит

Т. Александров

ЦДИА, ф. 313, оп. 1, а. е. 22, л. 1. Оригинал. Ръкопис.

ИМЕНЕН ПОКАЗАЛЕЦ

Апостолов, Никола - министър на железниците, пощите и телеграфите в кабинета на г-р В. Радославов от 23 дек. 1913 до 14 март 1917 г.

Баждаров, Георги - учител, секретар в четата на Илия Кърчовалията. Участва в създаването на Съюза на Българските конституционни клубове и на Българския учителски съюз в Османската империя. Редактор и сътрудник на вестници и списания. Убит през 1929 г.

Бакалов, Жечо - министър на търговията, промишлеността и труда в кабинетите на г-р В. Радославов (4 юли 1913 - 20 дек. 1913 и 23 дек. 1913 - 21 юни 1918 г.).

Балабанов, Александър Михайлов - бележит поет, белетрист и общественик. Професор г-р по класическа литература и филология в Софийския университет.

Баучър, Джеймс Дейвид - английски журналист, кореспондент на в. „Таймс“ за Балканския полуостров от 1892 до края на живота си през 1920 г.

Борис I - български хан, а после - княз, заемал българския престол от 852 до 889 г. През 864 г. получава християнското име Михаил. Прозорлив държавник и дипломат, с големи заслуги за приемането на християнството от българите и за разцвета на славянската писменост и книжнина.

Борис Търновски - български княз до 3 октомври 1918 г., а след това до смъртта си на 28 авг. 1943 г. - български цар под името Борис III.

Вапцаров, Иван /Йонко/ - член на ВМОРО, войвода на чета, участник в Илинденско-Преображенското въстание 1903 г. и в Балканската война 1912-1913 г.

Вилхелм II - германски император и пруски крал от 1888 до 1918 г.

Ганчев, Петър Ганчев - полковник от Генералния щаб, през Първата световна война флигеладютант на цар Фердинанд I и военен пълномощник при германския император Вилхелм II.

Гарванов, Иван Георгиев - учител, съосновател на българското тайно революционно братство в Солун през 1897 г., член на Солунския окръжен революционен комитет на ВМОРО, а

от 1901 г. - председател на нсйния ЦК. Председателства Солунския конгрес, който през януари 1903 г. взема решение за обявяването на Илинденско-Преображенското въстание. Убит през 1907 г.

Георгов, Иван Андреев - учен и общественик. Професор г-р по история на философията, педагог. Член на БАН. Председател на Македонския научен институт.

Гешов, Иван Евстатиев - политик, икономист, банкер и публицист. Лидер на Народната партия от 1901 г. Председател на БАН. Председател на XI и XV Обикновено Народно събрание. Министър на финансите в правителствата на г-р К. Стоилов (19 май 1894 - 9 дек. 1894 и 1 дек. 1894 - 18 ян. 1899 г.). Министър-председател и министър на външните работи и изповеданията от 16 март 1911 до 1 юни 1913 г.

Динчев, Петър - министър на земеделието и държавните имоти в правителствата на г-р В. Радославов (1913, 1913-1918 г.).

Добрович, Страшимир - секретар на канцеларията на тайния кабинет на цар Фердинанд I.

Дорев, Панчо Василев - историк, един от първите български османисти, учител, адвокат, дипломат. Депутат в турския парламент (1908 - 1912 г.). По-късно заема дипломатически служби в българските представителства в чужбина.

Дървингов, Петър Георгиев - полковник от Генералния щаб, историк, член на БАН. Деец на Върховния македоно-одрински комитет (ВМОК). Участник в Горноджумайското (1902) и Илинденско-Преображенското (1903 г.) въстание, в Балканските и в Първата световна война. Организатор на Македоно-одринското опълчение (1912 г.) и на 11-а пехотна македонска дивизия (1915 г.). През Първата световна война е началник-щаб на Моравската военноинспекционна област. Автор на трудове с военноисторическа тематика.

Жеков, Никола Тодоров - военен и политически деец, генерал от пехотата. Участва в Сръбско-българската война 1885 г. (като доброволец-юнкер), в Балканската 1912-1913 г. (като началник-щаб на 2-ра армия) и в Първата световна война 1915-1918 г. (като главнокомандващ Действащата армия). Министър на войната от 6 авг. до 21 септ. 1915 г.

Жостов, Константин Антонов - военен деец, генерал-

майор. Доброволец в Сръбско-българската война 1885 г., началник-щаб на 3-а армия в Балканската война 1912-1913 г. Военен съветник в делегацията по преговорите за мир в Лондон през 1913 г. През Първата световна война до смъртта си през 1916 г. е началник-щаб на Действащата армия.

Иванов, Йордан Николов - литературен историк, фолклорист, етнограф, археолог, член на БАН, Професор по българска литература в Софийския университет и в Националното училище за живи източни езици в Париж. Автор на голям брой научни трудове.

Иванов, Слави - войвода на ВМРО.

Иширков, Анастас Тодоров - географ и етнограф. Професор по география в Софийския университет. Действителен член на БАН. Автор на много книги и статии на български, немски, френски, руски и др. езици.

Йофе, Адолф Абрамович - съветски държавен и партиен деец, лекар, дипломат, депутат. През 1918 г. участва в преговорите с представителите на Централните сили в Брест-Литовск. Същата година е посланик в Берлин.

Каназирев, Владимир Николов - офицер от българската армия, деец на македоно-одринското движение, участник в Илинденско-Преображенското въстание 1903 г.

Ковачев, Стилиян Георгиев - военен деец, генерал от пехотата. Участва в Априлското въстание 1876 г., в Сръбско-българската война 1885 г. (командир на дружина), в Балканската 1912-1913 г. (началник на Родопския отряд, а след това - на 4-а армия) и в Първата световна война 1914-1918 г. (началник на Главно тилово управление). От 1 юни до 28 юни 1913 г. е военен министър.

Колчаков, Илия - аптекар, поручик, деец на ВМОРО. По време на Първата световна война е чиновник за особени поръчки в щаба на Моравската военноинспекционна област, а от 1917 г. служи в щаба на Планинската дивизия.

Коница, Фаук бей - деец на албанското националноосвободително движение.

Фон Кюлман - германски правителствен чиновник, държавен секретар.

Кьорчев, Димо Петров - политически деец, литературен критик и публицист. Член на Национал-libералната партия и

народен представител в XVII, XXI и XXII ОНС.

Макензен, Август фон - германски генерал-фелдмаршал. През 1870-1871 г. участва във Френско-пруската война, а от 1882 г. е в германския Генерален щаб (ГЩ). През Първата световна война командва корпус, армия, от 1915 г. - австро-германските войски в Галиция и Сърбия, а от 1916 - българско-германските войски в Добруджа. От 1917 г. е начело на германските окупационни войски в Румъния.

Мартинов, Даме - член на ВМОРО, войвода, участник в Балканската война 1912-1913 г.

Марков, Тодор Марков - военен деец и дипломат, генерал-майор. В Балканската война 1912-1913 г. е началник щаб на конната дивизия, а в Първата световна 1915-1918 г. - инспектор на конницата и началник на 1-ва конна дивизия. От 28 ноември 1918 г. е управляващ българската секция към шведската легация в Цариград. През 20-те години е делегиран консул в Одрин и управляващ българската легация в Цариград.

Матов, Христо Апостолов - виден деец на ВМОРО, учител, филолог. Член на ЦК и на Заграничното представителство на ВМОРО, неин идеолог и военен теоретик.

Милев, Никола Илиев - историк и публицист. Член на ВМОРО. Професор по българска история и история на балканските народи в Софийския университет. Народен представител в XX ОНС.

Милетич, Любомир Георгиев - филолог и общественик, член на БАН. Професор по славянска филология и ректор на Софийския университет. Автор на много изследвания в областта на етнографията, историята, фолклора, историята на българския език и диалектологията. Председател на Македонския научен институт.

Мишев, Димитър (Д. М. Димитров) - книжовник, историк и публицист, член на БАН. Секретар на Българската екзархия. Народен представител в IV и XIV ОНС. Участва в издаването и редактирането на много вестници.

Монев, Михаил - заграничен представител на ВМОРО. Зет на Тодор Александров.

Найденев, Калин Георгиев - генерал-лейтенант. Участва в Сръбско-българската война 1885 г., в Балканската 1912-1913 г. - като началник на артилерията, и в Първата световна война

1915-1918 г. - като военен министър.

Нерезов, Стефан Михайлов - генерал от пехотата. Доброволец в Сръбско-българската война 1885 г., началник на Оперативен отдел и помощник началник-щаб на Действащата армия в Балканската война 1912-1913 г. и началник-щаб на Действащата армия през Междусъюзническата война 1913 г. В Първата световна война 1915-1918 г. е командир на 9-а пехотна Плевенска дивизия, а след това - командващ 1-ва армия и началник на Моравската областна военна инспекция.

Николов, д-р Георги - заграничен представител на ВМОРО, член на Битолския окръжен революционен комитет на организацията. Главен лекар на българската болница в Цариград.

Оберндорф, граф - германски пълномощен министър.

Павлов, Тодор - депутат в турския парламент след Младотурската революция 1908 г.

Паница, Тодор - деец на македоно-одринското освободително движение. Член на Серския окръжен революционен комитет на ВМОРО. Съмишленик на Яне Сандански.

Паприков, Стефан Георгиев - военен и политически деец, дипломат, генерал-лейтенант. Участник в Априлското въстание 1876 г. и в Сръбско-българската война 1885 г. Министър на войната (1899-1903 г.), министър на външните работи и изповеданията (1908-1910 г.), пълномощен министър в Русия (1906, 1910-1912 г.). Член на българската делегация за сключване на Лондонския мирен договор през 1913 г. През Първата световна война 1915 - 1918 г. е председател на Дружеството за подпомагане на войнишките семейства.

Петков, Добри - министър на обществените сгради, пътища и благоустройството в правителствата с министър-председател д-р В. Радославов (1913, 1913-1918 г.)

Петров, Рачо (Р. П. Стоянов) - военен и политически деец, генерал от пехотата. Началник-щаб на армията в Сръбско-българската война 1885 г., министър на войната през 1887 и 1894-1896 г., а през 1900-1901 г. - министър на вътрешните работи. През 1901 и 1903-1906 г. е министър-председател и министър на вътрешните работи. В Междусъюзническата война 1913 г. командва 3-а армия, а през Първата световна война 1915-1918 г. е военен губернатор на Македония.

Пасарев, Георги - пълномощен министър в Швейцария по време на Първата световна война.

Паскалев, Светослав Иванов - поручик. По време на Първата световна война 1915-1918 г. е командир на военнополойски ескадрон към щаба на 3-а армия.

Пешев, Петър Иванов - държавен и обществен деец, юрист, член на БАН. Министър на народното просвещение в кабинетите на д-р В. Радославов (1913, 1913-1918 г.), министър на правосъдието (1884-1887 г.) и управляващ Министерството на правосъдието през 1913 г. Народен представител в VII, VIII, X - XVIII ОНС.

Попов, Христо Иванов - министър на правосъдието в двата кабинета на д-р В. Радославов (1913, 1913-1918 г.).

Преславски, Григор Иванов - майор от ГЩ, военен аташе в Петроград, през 1918 г. - началник-щаб на 6-а пехотна Бдинска дивизия.

Преславски, Кирил - български княз, брат на цар Борис III.

Протогеров, Александър Николов - военен и политически деец, един от ръководителите на македоно-одринското освободително движение, генерал-лейтенант. Член на ВМОК и на ВМОРО (ВМРО). Участник в Горноджумайското (1902) и Илинденско-Преображенското въстание (1903 г.) и в Сръбско-българската война 1885 г., а в Балканската е един от организаторите на Македоно-одринското опълчение. През Първата световна война 1915-1918 г. е командир на българските войски в Моравско и началник на Дирекцията за стопански грижи и обществена предвидливост (1917-1918 г.). Член на ЦК на ВМОРО (ВМРО), председател на Изпълнителния комитет на македоно-одринските благотворителни братства.

Радославов, д-р Васил Христов - политически и държавен деец, член на БАН. Лидер на Либералната партия. По различно време е министър на правосъдието, на народното просвещение и на вътрешните работи и народното здраве и на външните работи и изповеданията. Министър-председател (1886-1887, 1913 и 1913-1918 г.). Народен представител.

Ризов, Димитър Христов - публицист, журналист, обществен деец, дипломат. Участва в Съединението 1885 г. и в македоно-одринското освободително движение. През Първата световна война 1915-1918 г. е дипломатически агент в Берлин.

Розелиус, Лудвиг - почетен български генерал консул в Бремен през 1917-1919 г. и след 1928 г.

Соларов, Константин Константинов - майор, старши адютант на 1-ва конна дивизия през Първата световна война 1915-1918 г.

Савов, Михаил Попов - военен и политически деец, генерал от пехотата. Участва в Сръбско-българската война 1885 г., а в Балканската 1912-1913 г. е помощник-главнокомандващ българската армия. Министър на войната (1891-1894 и 1903-1908 г.). Пълномощен министър в Париж (1920-1923 г.).

Сакаров, Никола Илиев - политически, обществен и стопански деец. Член на БРСДП (м.с.), а от 1908 г. - на БРСДП (ш.с.). От 1911 до 1925 г. е непрекъснато избран за Софийски окръжен и общински съветник.

Самуил - български цар (997-1014).

Сангански, Яне Иванов - войвода, ръководен деец в македоно-одринското освободително движение. Участник в четническата акция 1895 г., в Илинденско-Преображенското въстание 1903 г. и в Балканската война 1912-1913 г. Един от учредителите на Народната федеративна партия след Младотурската революция 1908 г.

Сапунаров, Стефан Спиридонов - полковник. През Първата световна война 1915-1918 г. служи в Дирекцията за стопански грижи и обществена предвидливост.

Таалат паша - турски държавен и политически деец, един от ръководителите на Младотурската революция 1908 г.

Тодоров, Георги Стоянов - генерал от пехотата. Опълченец в Руско-турската война 1877-1878 г., а в Сръбско-българската 1885 г. е началник на летящия отряд. В Балканската война 1912-1913 г. командва 7-а пехотна Рилска дивизия, а през Първата световна война 1915-1918 г. - 2-а отделна армия. В края на войната е помощник-главнокомандващ.

Тончев, Димитър - юрист, обществен деец. Неколкократно е министър на правосъдието и на обществените сгради, пътищата и съобщенията, а в двата кабинета на д-р В. Радославов (1913 и 1913-1918 г.) - министър на финансите. Член на Либералната партия, народен представител.

Точков, Димитър - деец на ВМОРО. През Първата световна война 1915-1918 г. е упълномощен да води преговори за снаб-

дяването на 11-а пехотна македонска дивизия с храна и снаряжение с германските доставчици.

Троцки, Лейб Бронщайн (Лев Давидович) - руски революционер. През 1917 г. е председател на Петроградския съвет, комисар на външните работи. Председател на руската делегация, която сключва Брест-Литовския мирен договор.

Тюфекчиев, Наум - подпредседател на ВМОК. Търговец на оръжие.

Узунов, Ангел Димитров - учител, съдия, адвокат, банков служител, чиновник в Министерството на финансите. Член на ВМОРО, участва в Илинденско-Преображенското въстание 1903 г., запасен член на заграничното представителство на ВМОРО.

Фердинанд I, български княз (1887-1908) и български цар (1908-1918).

Филипов, Стоян - войвода на ВМОРО. Участник в Илинденско-Преображенското въстание 1903 г. и в Балканската война 1912-1913 г.

Хербст, Йосиф - български журналист и общественик. Директор на печата (1908-1912 г.). Сътрудник и редактор на различни български вестници. Убит през 1925 г.

Хинденбург, Паул фон Бенекендорф - германски военен, гържавен и политически деец, генерал-фелдмаршал. Участник в Австро-пруската 1866 г. и Френско-пруската война 1870-1871 г. През Първата световна война е началник-щаб на 8-а германска армия, от 1915 г. - главнокомандващ германските войски на източния фронт, а от 1916 г. - началник на Генералния щаб и фактически главнокомандващ въоръжените сили на Германия. През 1925 г. е избран за президент на Ваймарската република.

Червенаков, Франц Георгиев - полковник, по време на Първата световна война военен аташе в Берн, Швейцария.

Чернин - граф, австро-унгарски пълномощен министър.

Челбов, Тодор Панов - подполковник, председател на Софийския полев съд (1917 г.) и председател на полевия военен съд в 10-а пехотна Беломорска дивизия (1918 г.).

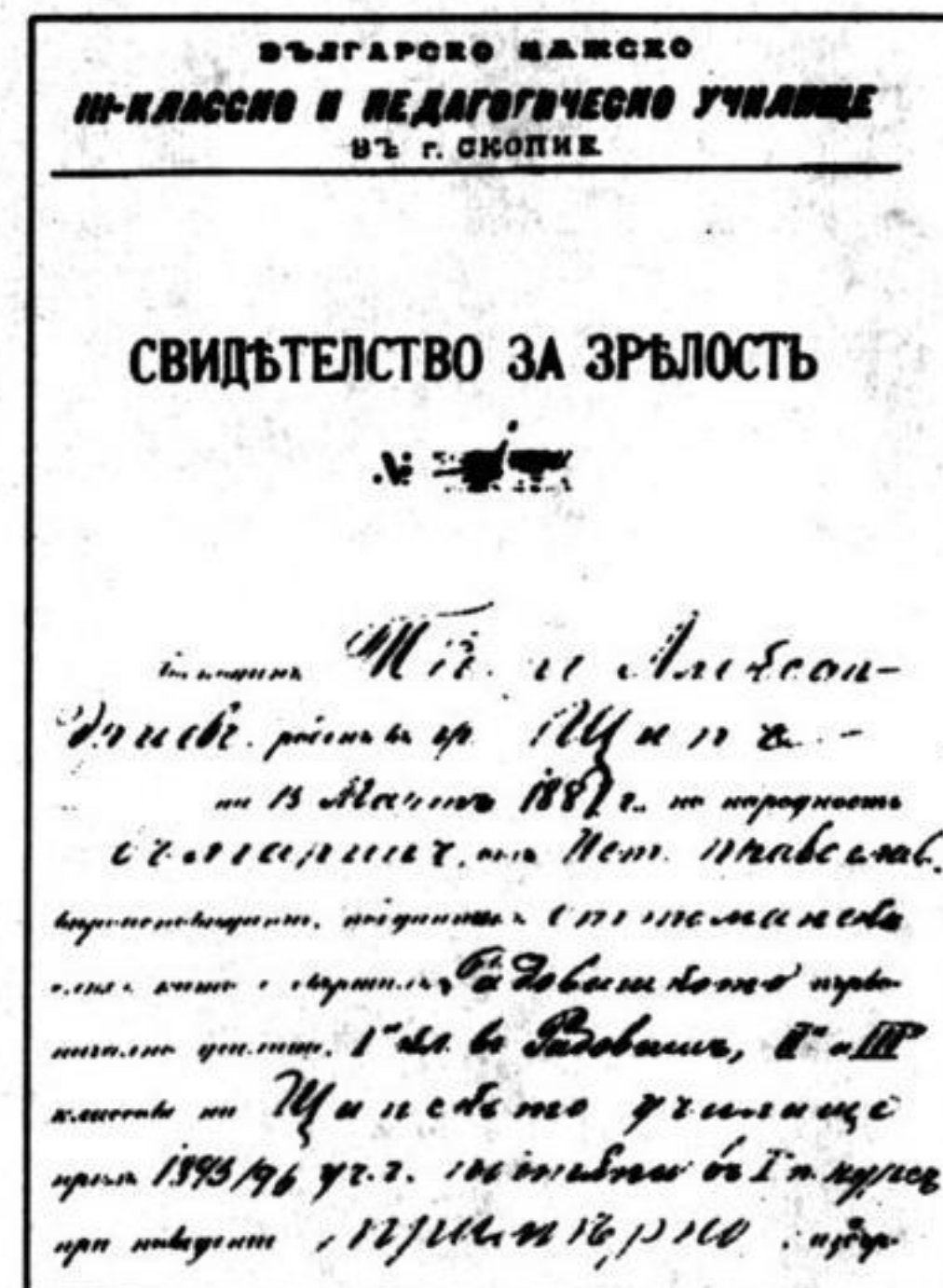
Чилингиров, Стилиян (Ст. Ч. Хаджидобрев) - писател, културен и обществен деец. Един от основателите на Съюза на българските писатели, а от 1941 до 1944 г. - и негов председател.

Шумлянска, Захария - учителка, обществена деятелка. След

Илинденско-Преображенското въстание 1903 г. организира сиропиталище за деца на пострадали. След Балканските войни 1912-1913 г. се занимава с благотворителна дейност.

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор.....	3
Част първа. Дневник-бележки от Първата световна война 1915-1918	13
Част втора. Кореспонденция с цар Фердинанд, княз Борис и министър-председателя д-р Васил Радославов през Първата световна война 1915-1918.....	43
Именен показалец.....	63

Свидетелство за зрелост на Т. Александров, издадено му от
Българското мъжко трето-класно и педагогическо училище в
Скопие - 21 юни 1898 г.

*Снимка на черквата и училището, в което е учителствал
Т. Александров в махала Ново село, Щип.*

Снимка на махала Ново село, Щип.

Т. Александров през 1912 г. - портрет.

Т. Александров с жена си Вангелия и децата си
Александър и Мария.

182

Ваше Царско Височество, 12
19
1878

При сегашният състояние за
Отечеството и Димасионата момичетата,
считаю за свой дълг да Ви представя за Вашето
на Н. В. Цар, изготвени данни от всички
исторически фактори и лични по актуални
въпроси.

Най-почтено моля В. Ц. В. да благоволите
да ми даде на: Подробно ли или на какъв
добър на Н. В. лице бих могъл да изложа
еднака сие?

Както прося извешение за безпокойството,
което ми принуден да прихваля на В. Ц. В.,
оставам за всички най-искрено уверявам
службата на Отечеството и Димасионата

М. Александров

София,
6 декември 1917 год.

Факсимиле на писмо до двореца.

*Т. Александров във военна униформа през
Първата световна война.*

Т. Александров с четата.

Т. Александров с четата.

*Снимка на Т. Александров с щаба на обединените
битолски чети - 1923 г.*